

VILNIAUS UNIVERSITETAS
MEDICINOS FAKULTETAS
Biomedicinos mokslų institutas
Farmacijos ir farmakologijos centras

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

Vaistinininkų ir pacientų nuomonė apie vaistų įsigijimą nuotolinio
platinimo vaistinėse

Studentas (-ė): Gabija Kairytė

5 kursas, 1 grupė

Darbo vadovas: doc. dr. Jonas Grincevičius

_____ *parašas*

Farmacijos centro vadovė: doc. dr. Kristina Garuolienė

_____ *Parašas*

Biomedicinos mokslų instituto direktorius: prof. dr. Algirdas Edvardas Tamošiūnas

_____ *Parašas*

Darbo įteikimo data: 2023-05-14

Registracijos Nr. _____

2023

Studento elektroninio pašto adresas: gabijak9@gmail.com

TURINYS

SANTRUMPOS	3
SANTRAUKA	4
SUMMARY	6
ĮVADAS	8
DARBO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI	10
SAVARANKIŠKAI ATLIKTI DARBAI	10
1. LITERATŪROS APŽVALGA	11
1.1. Nuotolinio platinimo vaistinės	11
1.2. Nuotolinio platinimo vaistinių veikla Lietuvoje	13
1.3. Nuotolinio platinimo vaistinių veikla ir reguliavimas kitose pasaulio šalyse	15
1.4. Nelegalios nuotolinio platinimo vaistinės ir jų žala pacientams	22
2. TYRIMO METODIKA	28
2.1. Tyrimo planavimas	28
2.2. Tyrimo dalyviai ir imtis	28
2.3. Tyrimo metodai	28
2.4. Tyrimo instrumentas	28
2.5. Tyrimo eiga	29
2.6. Tyrimo trūkumai	29
3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ	30
3.1. Nuotolinio platinimo vaistinių priimtumo vaistininkams ir pacientams vertinimas	30
3.2. Vaistų įsigijimo internetu privalumų ir trūkumų, remiantis vaistininkų ir pacientų nuomonėmis, vertinimas	41
3.3. Veiksnių galinčių lemti, kad vaistų pardavimas nuotoliniu būdu ateityje taps priimtinesnis pacientams ir vaistininkams, vertinimas	48
4. TYRIMO IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	56
5. LITERATŪROS SĄRAŠAS	57
6. PRIEDAI	61

SANTRUMPOS

NABP – Nacionalinė farmacijos tarybų asociacija

VVKT – Valstybinė vaistų kontrolės taryba

ES – Europos Sąjunga

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos

PSO – Pasaulio sveikatos organizacija

FDA – maisto ir vaistų administracija

NTI – mažo terapinio indekso vaistai

EML – esminių vaistų sąrašas

AMR – atsparumas antimikrobinėms medžiagoms

SANTRAUKA

Gabijos Kairytės baigiamasis magistro darbas, darbo vadovas doc. dr. Jonas Grincevičius, Vilniaus universitetas, Medicinos fakultetas, Biomedicinos mokslų institutas, Farmacijos ir farmakologijos centras

Magistrinio darbo tema: Vaistininkų ir pacientų nuomonė apie vaistų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse.

Tyrimo tikslas: Išsiaiškinti ir įvertinti vaistininkų ir pacientų nuomonę apie vaistų įsigijimą nuotoliniu būdu.

Darbo uždaviniai.

1. Išsiaiškinti ar nuotolinio platinimo vaistinės priimtinos vaistininkams bei pacientams.
2. Įvertinti vaistų įsigijimo internetu privalumus ir trūkumus, remiantis vaistininkų ir pacientų nuomonėmis.
3. Įvertinti veiksnius galinčius lemti, kad vaistų pardavimas nuotoliniu būdu ateityje taps priimtinesnis pacientams ir vaistininkams.

Tyrimo metodai. Empirinio tyrimo pasirinktas metodas yra kiekybinė anoniminė anketinė apklausa. Tyrimui pasirinkta netikimybinė atranka, patogioji imtis. Tyrimo imtį bendrai sudarė 213 respondentų anketos (126 pacientų ir 87 vaistininkų). Tyrimui pasirinkta netikimybinė atranka, patogioji imtis, dėl to Chi kvadrato (χ^2) testas nebuvo naudotas, o atliktas tyrimas – pilotinis.

Tyrimo dalyviai. Tyrimo dalyviai – 18 m. ir vyresni pacientai ir vaistinėse dirbantys vaistininkai.

Tyrimo rezultatai. Tyrimo metu surinkta ir analizuota 87 vaistininkų ir 126 pacientų anketų. Didžiąją dalį pacientų apklausos respondentų sudarė moterys (84,9%; N = 107), likusią – vyrai (15,1%; N = 19). Didžioji dauguma (55,6%; N = 70) pacientų turėjo aukštąjį išsilavinimą, 19,8% (N = 25) turėjo nebaigtą aukštąjį išsilavinimą, 14,3% (N = 18) buvo baigę vidurinę mokyklą, o 10,3% (N = 13) – profesinę mokyklą. 30,2% (N = 38) atsakiusiųjų nuotolinio platinimo vaistinėmis naudojami kartą į mėnesį, 27,8% (N = 35) išvis nesinaudoja, 21,4% (N = 27) naudojami kartą į pusę metų, 14,3% (N = 18) kartą metuose ir rečiau, 5,6% (N = 7) kartą į savaitę, o 0,8% (N = 1) net gi kelis kartus į savaitę.

54,5% (N = 48) apklaustų vaistininkų sutinka, kad receptinių vaistinių preparatų išdavimas nuotoliu yra naudinga funkcija, o 45,5% (N = 40) nesutinka. Pacientų tarpe 88,9% (N = 112) mano, kad tai efektyvi naujovė ir tik 11,1% (N = 14) mano priešingai.

31,8% (N = 28) vaistininkų apklausos respondentų rekomenduoja vaistinių preparatų išsigijimą nuotolio platinimo vaistinėse savo draugams bei artimiesiems, 46,6% (N = 41) - nerekomenduoja, o likusi dalis (21,6%; N = 19) neturi nuomonės. Pacientų imtyje 63,5% (N = 80) rekomenduoja, tik 4% (N = 5) nerekomenduoja, 32,5% (N = 41) neturi nuomonės.

Išvados. 1. Apibendrinus tyrimo rezultatus galima teigti, kad pacientams nuotolinio platinimo vaistinės yra priimtinesnės nei vaistininkams. Tokiose vaistinėse pacientai daugiausia išsigyja maisto papildus ir nereceptinius vaistus. 2. Nuotolinio platinimo vaistinės, respondentų nuomone, turi nemažai plusų, tačiau turi ir trūkumų: trūksta aiškesnio ir detalesnio informacijos apie vaistų vartojimą pateikimo, galimybės patikrinti vaistų ar augalinių preparatų suderinamumą, reikalingi įgūdžiai naudojantis informacinėmis technologijomis, o farmacinės paslaugos kokybės užtikrinimas gali būti gerokai sudėtingesnis ir prastesnės kokybės lyginant su tuo, kai konsultacija vykdoma gyvai. 3. Vertinant ateities perspektyvas galima teigti, jog vaistininkų ir pacientų priimtinesnę požiūrį į vaistų išdavimą nuotoliniu būdu, formuotų tolimesnis nuotolinio platinimo vaistinių išmaniųjų informacinių technologijų tobulinimas ir naujų, inovatyvių ir vaistininkams ir pacientams naudingų funkcijų įdiegimas.

SUMMARY

Master's Thesis by Gabija Kairyte, supervisor – Assoc. Prof. Dr. Jonas Grincevičius, Study Program of Pharmacy, Faculty of Medicine, Vilnius University, 5th course, 2023.

Title of the thesis. Community pharmacists' and patients' perceptions about purchasing medicines in online pharmacies.

Aim of research. To find out and evaluate the opinion of pharmacists and patients about purchasing medicines remotely.

Research tasks.

1. To find out whether remote distribution pharmacies are acceptable to community pharmacists and patients.
2. To evaluate the advantages and disadvantages of purchasing medicines online, based on the opinions of community pharmacists and patients.
3. To evaluate the factors that may lead to the future acceptance of distance selling of medicines by patients and community pharmacists.

Methods. The method chosen for the empirical study is quantitative anonymous questionnaire survey. A non-probability sampling, a convenience sample, was chosen for the study. The research sample consisted of 213 respondent questionnaires (126 patients and 87 pharmacists). A non-probability sampling, a convenience sample was chosen for the study, therefore the Chi-square (χ^2) test was not used, and the conducted study was a pilot study.

Research participants. The participants of the study are randomly selected patients and community pharmacists. Age of patients is from 18 years.

Results of research. During the study, 87 pharmacists' and 126 patients' questionnaires were collected and analyzed. Most of the patient survey respondents were women (84.9%; N = 107), the rest were men (15.1%; N = 19). The vast majority (55.6%; N = 70) of patients had a college degree, 19.8% (N = 25) had less than a college degree, 14.3% (N = 18) had completed high school, and 10.3% (N = 13) – vocational school. 30.2% (N = 38) of respondents use remote distribution pharmacies once a month, 27.8% (N = 35) do not use them at all, 21.4% (N = 27) use them once every six months, 14.3% (N = 18) once a year or less often, 5.6% (N = 7) once a week, and 0.8% (N = 1) even several times a week.

54.5% (N = 48) of the surveyed pharmacists agree that distance dispensing of prescription drugs is a useful feature, while 45.5% (N = 40) disagree. Among the patients, 88.9% (N = 112) believe that this is an effective innovation and only 11.1% (N = 14) think otherwise.

31.8% (N = 28) of the pharmacist survey respondents recommend the purchase of medicinal products in distance distribution pharmacies to their friends and relatives, 46.6% (N = 41) do not recommend, and the rest (21.6%; N = 19) do not opinions. In the patient sample, 63.5% (N = 80) recommend, only 4% (N = 5) do not recommend, 32.5% (N = 41) have no opinion.

Conclusions. 1. Summarizing the results of the study, it can be said that remote distribution pharmacies are more acceptable to patients than to pharmacists. In such pharmacies, patients mainly purchase nutritional supplements and over-the-counter medicines. 2. According to the respondents, remote distribution pharmacies have a number of advantages, but they also have disadvantages: there is a lack of clearer and more detailed information on the use of drugs, the possibility of checking the compatibility of drugs or herbal preparations, the necessary skills in using information technology, and the quality assurance of the pharmaceutical service can be significant more complicated and of lower quality compared to when the consultation is carried out live. 3. Evaluating the future prospects, it can be said that a more acceptable attitude of pharmacists and patients to the remote dispensing of medicines would be formed by the further improvement of smart information technologies of remote distribution pharmacies and the introduction of new, innovative and useful functions for pharmacists and patients.

ĮVADAS

Per pastarąjį dešimtmetį elektroninė prekyba išaugo eksponentiškai, tam didelę įtaką turėjo spartėjančios išmaniosios technologijos bei pastaroji pasaulinė pandemija. Šiandien internetinė rinka siūlo beveik viską, įskaitant vaistus. Išsivysčiusiose šalyse, tokiose kaip JAV ir Europa, e-vaistinė yra klestinti rinka ir labiau struktūrizuotos medicinos paslaugų rinkos dalis. Metinis nuotolinio platinimo vaistinių augimas internete siekia 17,7 % [1]. Tačiau yra daugybė nelegalių svetainių, kuriose parduodami vaistai be galiojančių receptų arba platinami nekokybiški ar padirbti vaistai. Šalyse, kuriose yra geros farmacijos reguliavimo ir kokybės užtikrinimo sistemos, padirbtų arba suklastotų produktų paplitimas paprastai yra mažesnis, palyginti su šalimis, kuriose reguliavimo sistemos yra prastos. Pavyzdžiui, Indijoje yra didžiausias pagamintų padirbtų vaistų paplitimas – iki 35 %, Nigerija (23,1 %) ir Pakistanas (13,3 %) [2].

JAV ir Kanados nuotolinio platinimo vaistinių akreditavimo organizacijos, Nacionalinės vaistinių tarybų asociacijos (NABP) atliktas tyrimas parodė, kad 95 % nuotolinio platinimo vaistinių svetainių pažeidžia taisykles. Nelegalios nuotolinio platinimo vaistinės dažnai dalyvauja platinant nekokybiškus ir falsifikuotus farmacijos produktus. Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) apibrėžia falsifikuotus vaistinius preparatus produktus kaip patvirtintus medicinos produktus, kurie neatitinka kokybės standartų ir specifikacijų arba tyčia klaidingai yra nurodyta sudėtis ar šaltinis. Falsifikuotuose vaistiniuose preparatuose gali būti skirtingų veikliųjų medžiagų kiekių (per daug arba per mažai) ir (arba) kenksmingų medžiagų, tokių kaip dažai, antifrizas ir sunkieji metalai. Naudojantis nelegaliomis nuotolinio platinimo vaistinėmis taip pat gali būti piktnaudžiaujama asmens sveikatos ir finansine informacija, nes nusikalstamos organizacijos renka asmens finansinius ir vietos duomenis, kad galėtų apdoroti mokėjimus už užsakytas prekes. PSO pabrėžia, kad falsifikuoti vaistiniai preparatai gali pakenkti pacientams, o tai gali sukelti bendrą nepasitikėjimą vaistais, sveikatos priežiūros paslaugų teikėjais ir sveikatos sistemomis [3]. Kaip viena iš kovos su falsifikuotais farmacijos produktais priemonių – direktyvoje nustatytas privalomas logotipas, kuris privalo būti rodomas ES teisėtai veikiančių nuotolinio platinimo vaistinių ir patvirtintų mažmenininkų svetainėse. Logotipas leidžia pacientams ir vartotojams atpažinti svetaines, tiekiančias autentiškus, patvirtintus vaistus [4].

Nuotolinio platinimo vaistinėje galima įsigyti receptinių ir nereceptinių vaistų, dažnai už prieinamesnę kainą. Šios vaistinės yra ypač patogios gyvenantiems kaime, nevairuojantiems, neįgaliems ar sunkiai judantiems asmenims. Interneto technologija taip pat leidžia palyginti vaistų

kainas ir apsipirkti pigiau bei padeda išvengti nemalonių situacijų perkant taip vadinamus „gėdingus“ vaistus ar sveikatos priežiūros produktus. Nors šios vaistinės yra naudingos, jos turi ir trūkumų, pvz., prieiga prie įvairių vaistinių preparatų skatina vartotojus įsigyti vaistus, kurių jiems net nereikia, todėl jais piktnaudžiaujama ir taip gali būti bloginama pacientų sveikatos būklė, didelė rizika įsigyti falsifikuotus vaistus bei grėsmė asmeninei ir finansinei informacijai. COVID-19 pandemija ir kitos ekstremalios visuomenės sveikatos problemos atskleidžia pacientų saugos problemas, kylančias, kai baimė ir nesusipratimai verčia pacientus pasikliauti nepatikrintais gydymo būdais ir vaistais, laisvai prieinamais internetinėje erdvėje.

DARBO TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Darbo tikslas:

Išsiaiškinti ir įvertinti vaistininkų ir pacientų nuomonę apie vaistų įsigijimą nuotoliniu būdu.

Darbo uždaviniai:

1. Išsiaiškinti ar nuotolinio platinimo vaistinės priimtinos vaistininkams bei pacientams.
2. Įvertinti vaistų įsigijimo internetu privalumus ir trūkumus, remiantis vaistininkų ir pacientų nuomonėmis.
3. Įvertinti veiksnius galinčius lemti, kad vaistų pardavimas nuotoliniu būdu ateityje taps priimtinesnis pacientams ir vaistininkams.

SAVARANKIŠKAI ATLIKTI DARBAI

Magistro tyrimo metu magistrantės atlikti darbai:

1. Lietuvos ir užsienio literatūros, susijusios su nagrinėjama tema ir atliktų tyrimų paieška bei analizė;
2. Anketos Lietuvos gyventojams sudarymas, remiantis literatūros analize;
3. Anketos Lietuvos vaistininkams sudarymas, remiantis literatūros analize;
4. Tyrimo dalyvių apklausa anketiniu būdu;
5. Gautų duomenų analizė ir vizualizavimas;
6. Tyrimo išvadų parengimas.

1. LITERATŪROS APŽVALGA

1.1. Nuotolinio platinimo vaistinės

Naudojimasis internetu jau tapo kasdienio gyvenimo dalimi. 80 % Europos Sąjungos gyventojų internetu naudojosi kasdien, o du iš trijų europiečių (66 %) internetu užsisakė prekes ar paslaugas asmeniniam naudojimui, kaip užfiksuota 2021 m. [5]. Didėjant prieigai prie interneto, plečiasi ir jo naudojimas ieškant informacijos apie sveikatą. Statistiniai duomenys rodo, kad maždaug 4,5 % visų paieškų internete yra susijusios su su sveikata susijusiais klausimais ar informacija [6]. Gyventojų apklausos parodė, kad 72 % interneto gyventojų JAV ir 71 % interneto vartotojų Europoje informacijos apie sveikatą ieškojo bent kartą per pastaruosius dvylika mėnesių [7]. Šias tendencijas dar labiau išplečia mobiliųjų įrenginių naudojimas. Tačiau vartotojai šiandien kreipiasi į internetą ne tik norėdami gauti informacijos apie sveikatą, bet ir norėdami savarankiškai diagnozuoti ligas bei įsigyti preparatų savigydyti. Taigi, galima teigti, jog besikeičiantis vartotojų elgesys, informacinių technologijų pažanga ir lengvai prieinamas internetas yra keletas pagrindinių veiksnių, skatinančių virtualių sveikatos priežiūros paslaugų, įskaitant nuotolinio platinimo vaistines, atsiradimą.

1 lentelė. Tradicinės ir nuotolinio platinimo vaistinių palyginimas [8]

Tradicinė vaistinė	Nuotolinio platinimo vaistinė
Norint įsigyti vaistų, reikia fiziškai atvykti į vaistinę.	Lengvas naudojimas ir vaistų pristatymas per trumpą laiką. Naudinga senyvo amžiaus ir fizinės negalios grupėms, vartojančioms lėtinius vaistus.
Vaistai parduodami MRP (didžiausia mažmenine) kaina.	Siūlomos geresnės kainos su papildomomis nuolaidomis.
Ribotas produktų asortimentas yra dažna problema. Pirkėjai, norėdami įsigyti norimą prekę, turi apsilankyti keliose parduotuvėse.	Siūlomas platus vaistų ir paslaugų asortimentas.
Pirkdami pirkėjai neprivalo pateikti jokios asmeninės informacijos.	Kadangi pacientai turi pateikti asmeninę informaciją, duomenų saugumas gali būti problema.
Visuomenės vaistinės kenčia nuo prastų pramonės maržų, dėl didėjančios konkurencijos tarp tradicinių parduotuvių.	Kadangi vaistinių tinklas yra integruotas į vieną platformą, sumažėja apyvartinis kapitalas ir pridėtinės išlaidos, todėl padidėja maržos.
Tradicinės vaistinės užsiima tik vaistų pardavimu.	E-vaistinės ne tik prekiauja vaistais, bet ir teikia pridėtinės vertės paslaugas (e-konsultacijos, e-diagnostikos paslaugos, informacija apie vaistus ir ligas, kt.).

Kaip matome (žr. 1 lentelė), nuotolinio platinimo vaistinės, lyginant su tradicinėmis, turi pranašumų – platesnis asortimentas, geresni pasiūlymai, sutaupoma laiko, tačiau tradicinės vaistinės yra saugesnės asmens finansinės saugos atžvilgiu. Štai kaip e-vaistinės įvardijamos įvairiuose moksliniuose šaltiniuose:

- E-vaistinė – tai **internetinė sistema**, suteikianti klientams platformą įsigyti vaistinių preparatų ir e. paslaugų internetu, leidžianti klientui per trumpą laiką gauti vaistus/paslaugas patogiai namuose [8].
- E-vaistinės yra **įmonės**, kurios parduoda vaistus, įskaitant receptinius vaistus, internetu ir pristato juos paštu [9].
- E-vaistinės yra **kompiuterizuotos sistemos**, galinčios atlikti tikrų vaistinių vaidmenį ir verslo sandorius tvarkyti nuotoliniu būdu [10].
- E-vaistinės – tai **svetainės**, siūlančios parduoti vaistus tiesiogiai klientams internetu [11].
- E-vaistinė – tai **internetinė svetainė**, siūlanti pristatyti, platinti ar išduoti vaistus internetu tiesiogiai vartotojams [7].
- E-vaistinė – tai **įmonė**, parduodanti farmacinius preparatus, įskaitant ir receptinius vaistus, kuriuos galima užsisakyti internetu ir gauti pristatytus paštu [12].

Nuotolinio platinimo vaistinės pastaraisiais metais nepaprastai išaugo – nuo 29,35 mlrd. JAV dolerių 2014 m. iki numatomų 128 mlrd. JAV dolerių 2023 m. visame pasaulyje, o metinis augimas siekia 17,7 % [1]. Tarp jų yra daugybė nelegalių svetainių, kuriose parduodami vaistai be galiojančių receptų arba platinami nekokybiški ar padirbti vaistai. XX a. pradžioje buvo paleista „Soma.com“ vaistinė. Tai buvo pirmoji nuotolinio platinimo vaistinė, siūliusi saugią paslaugą perkant vaistus internetu [13]. Tačiau nuotolinio platinimo vaistinių ištakos siekia XIX amžių. Turimomis žiniomis, jau tuo metu Jungtinėse Amerikose Valstijose žmonės vaistinius preparatus galėjo įsigyti per paštą. Tačiau tokia prekyba turėjo didelį trūkumą – nebuvo reglamentuota griežtai numatytais įstatymais [14]. Tam, kad apsaugoti pacientus nuo nekokybiškų vaistinių preparatų įsigijimo, 1904 m. buvo įkurta Nacionalinė farmacijos tarybų asociacija (angl. *National Association of Boards of Pharmacy* (NABP)). Organizacija pradėjo licencijuoti farmacijos specialistus, stebėti jų veiklą bei tikrinti ar rinkoje nėra abejotinų gamintojų ir platintojų tiekiamų vaistų. Taip buvo ir yra siekiama gerinti sveikatos priežiūros kokybę ir užkirsti kelią neteisėtai veiklai ir nusikaltimams, pavyzdžiui, vaistų padirbinėjimui [15].

1.2. Nuotolinio platinimo vaistinių veikla Lietuvoje

COVID-19 pandemijos metu bendruomenės vaistinės tapo vis svarbesniu pirmuoju kontaktiniu tašku su sveikatos priežiūros sistema asmenims, turintiems sveikatos problemų arba kuriems reikia patikimos informacijos ir patarimų. Nepaisant nuolatinės tiesioginės veiklos bendruomenės vaistinėse pandemijos metu, socialinės izoliacijos poreikis paspartino trikdančius pacientų priežiūros praktikos pokyčius. Taigi, internetas ir kitos komunikacijos priemonės, tokios kaip telefonai ir kompiuteriai (telekonsultacijos), buvo dažniau naudojamos teikiant fiziškai nutolusių pacientų priežiūrą. Lietuvoje, kaip ir kitose šalyse, nuotolinio platinimo vaistinių poreikis išaugo COVID-19 pandemijos metu. Remiantis 68 šalių vaistų pirkimo duomenų skerspjūvio laiko eilučių analizė (angl. *cross-sectional time series analysis*), 2020 m. kovo mėn., palyginti su 2021 m. pasaulyje nupirktų vaistų vienetų skaičius išaugo 15 proc., tačiau po padidėjimo pastebėta greita korekcija [16]. Prasidėjus pandemijai buvo įvesti tokie apribojimai, kaip privalomas kaukių dėvėjimas, socialinis atsiribojimas, prekybos centrų uždarymas. Tai turėjo didelę įtaką apsipirkimo įpročiams – žmonės pirko būtiniausius daiktus internetu, įskaitant ir vaistinius preparatus. Remiantis Oficialiosios statistikos portalo duomenimis „Palyginti su praėjusiais metais, gyventojų, kurie naudojami e. prekyba per 3 mėn. iki apklausos dalis sumažėjo 4 proc. punktais. Tikėtina, kad 2021 m. e prekybos vartotojų dalis buvo ypač išaugusi dėl COVID-19 paskelbto karantino, o 2022 m. dalis gyventojų grįžo į įprastas prekybos vietas“ [17].

Lietuvoje nuotoliniu būdu gali būti platinami receptiniai ir nereceptiniai vaistiniai preparatai, medicinos pagalbos priemonės, kosmetika, maisto papildai.

2 lentelė. Lietuvoje siūlančių parduoti vaistinius preparatus gyventojams nuotoliniu būdu vaistinių sąrašas [18]

VAISTINĖS TINKLAS:	NUOTOLINIU BŪDU SIŪLO ĮSIGYTI:
UAB „Nemuno vaistinė“,	Nereceptiniai ir receptiniai vaistai
UAB „Gintarinė vaistinė“	Nereceptiniai ir receptiniai vaistai
UAB „Norfos vaistinė“	Nereceptiniai vaistai
UAB „Mano vaistinė“	Nereceptiniai vaistai
UAB „Universiteto vaistinė“	Nereceptiniai vaistai
R. Losinskajos vaistinė	Nereceptiniai vaistai
UAB „BENU Vaistinė Lietuva“	Nereceptiniai ir receptiniai vaistai
UAB „Ažuolyno vaistinė“	Nereceptiniai vaistai

UAB „AZETA Vaistinė“,	Nereceptiniai ir receptiniai vaistai
UAB „Ramunėlės vaistinė“	Nereceptiniai vaistai
UAB „Parapharm“	Nereceptiniai vaistai
UAB „AG Medica Vaistinė“	Nereceptiniai vaistai
UAB „Apotheka Pharma Vaistinė“	Nereceptiniai vaistai
UAB „Vaistinė plus“	Nereceptiniai vaistai
UAB „Asfarma“ vaistinė	Nereceptiniai vaistai
UAB „Panpharmacy vaistinė“	Nereceptiniai vaistai

Kaip matoma iš 2 lentelės, nereceptinius vaistus nuotoliniu būdu siūlo įsigyti visi vaistinių tinklai, tačiau receptinius vaistus ir kompensuojamąsias medicinos pagalbos priemones internetu įsigyti galima tik „Camelia“, „Gintarinė vaistinė“, „Eurovaistinė“ (UAB „AZETA Vaistinė“) ir „BENU“ vaistinėse [18].

Siūlymas parduoti vaistinius preparatus gyventojams nuotoliniu būdu buvo pateiktas 2015 m. gruodžio mėn., patvirtintas 2020 m. gegužės mėn., o pati elektroninių vaistinių platforma e.sveikatos sistemoje startavo 2022 m. liepos mėn. Ši naujovė leidžia pacientams užsisakyti jiems paskirtus receptinius vaistus iš bet kurios platformoje esančios vaistinės bei sudaro galimybę patogiai palyginti kainas ir priemonių dydžius ir pasirinkti tinkamiausią prekių pristatymo būdą. Tai ypač svarbu gyventojams, kuriems yra sunku patiems atvykti į vaistinę dėl judėjimo negalios ar laikinų sveikatos sutrikimų. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakyme Nr. V-1491 „Dėl siūlymo parduoti vaistinius preparatus gyventojams nuotoliniu būdu tvarkos aprašo patvirtinimo“, pažymima, jog kiekviename vaistinės interneto svetainės puslapyje, kuriame vaistinė siūlo parduoti vaistinius preparatus, turi būti aiškiai matomas bendrasis logotipas [4]. Siekiant išvengti falsifikuotų vaistų patekimo į rinką ir apsaugoti pacientus nuo netinkamos kokybės vaistų, Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymas nustato saugias vaistų pardavimui ir nuotoliniam pristatymui būtinas sąlygas. Įstatyme teigiama, jog vaistinių preparatų pardavimu nuotoliniu būdu užsiimti gali tik vaistinės, išskyrus ligoninės vaistines. Taip pat nurodoma, jog „kai vaistinės siūlo parduoti vaistinius preparatus nuotoliniu būdu, farmacijos specialistas farmacinę paslaugą gyventojui teikia naudodamasis ryšio priemonėmis“ [19]. Vaistų kokybei užtikrinti VVKT naudoja skubių pranešimų sistemą. Šią sistemą naudoja ir kitos užsienio šalys, tad nustačius vaistinio preparato kokybės defektą, sistemos pagalba visos ja besinaudojančios šalys yra informuojamos [18]. VVKT internetinėje svetainėje skelbiami ir fiksuojami visi pranešimai, susiję su falsifikuotų

vaistų patekimu į rinką. Nuo 2008 metų jau paskelbta virš 150 tokių skubių pranešimų, iš kurių 91 atvejis buvo apie Lietuvoje registruotus falsifikuotus preparatus. Nustatyta 10 atvejų, kuomet suklastotos preparatų serijos galėjo būti Lietuvoje arba reikėjo imtis specialių priemonių. Pvz., 2015 metais Lietuvos didmeninė platinimo įmonė vykdė preparato „Herceptin 150 mg“ atšaukimą, kuris buvo įtariamas etikečių falsifikavimu. VVKT viršininko 2018 m. rugsėjo 7 d. įsakymu Nr. (1.4)1A-1112 vaistinės ir vaistų platinimo įmonės buvo įpareigos sustabdyti tiekimą ir į karantiną perkelti preparatus įsigytus iš Vokietijos kompanijos „Lunapharm Deutschland GmbH“ [20].

1.3. Nuotolinio platinimo vaistinių veikla ir reguliavimas kitose pasaulio šalyse

Kiekvienoje šalyje galioja skirtingi reglamentai vaistų pardavimui internetu. JAV, Kanada, Vokietija, Didžioji Britanija, Olandija, Australija ir nuo praeitų metų ir Lietuva – suteikia pacientams galimybę internetu įsigyti tiek receptinius, tiek nereceptinius vaistinius preparatus. Kitose šalyse, pavyzdžiui, Kinijoje ir Rusijoje, galima įsigyti tik nereceptinius. Tuo tarpu, Pietų Korėjoje vaistų pardavimas internetu draudžiamas (žr. 3 lentelė). Pietų Korėja užima aukštą vietą elektroninėje prekyboje ir turi konkurencingą skaitmeninę pramonę informacinių ir ryšių technologijų srityje, tačiau šioje šalyje nuotolinio platinimo vaistinės yra uždraustos, įskaitant vaistų prekybą paštu ir vaistininko konsultacijas internetu, nes pagal Farmacijos reikalų įstatymą vaistininkai pardavinėti vaistus gali tik vaistinėse. Diskusijos dėl e-sveikatos reformos ir nuotolinio platinimo vaistinių tęsiasi jau virš 20 metų [21].

3 lentelė. Skubių pranešimų sistemos metodai visame pasaulyje kontroliuoti vaistų pardavimą internetu [22]

ŠALIS	AR TEISĖS AKTAI LEIDŽIA VAISTŲ PARDAVIMĄ INTERNETU?
JAV	Taip, leidžia receptinius ir nereceptinius vaistus
Kanada	Taip, leidžia receptinius ir nereceptinius vaistus
Vokietija	Taip, leidžia receptinius ir nereceptinius vaistus
Didžioji Britanija	Taip, leidžia receptinius ir nereceptinius vaistus
Olandija	Taip, leidžia receptinius ir nereceptinius vaistus
Australija	Taip, leidžia receptinius ir nereceptinius vaistus
Kinija	Taip, leidžia tik nereceptinius vaistus

Japonija	Taip, leidžia tik tam tikrus nereceptinius vaistus
Pietų Korėja	Ne, receptinių ir nereceptinių vaistų pardavimas internetu draudžiamas
Rusija	Taip, leidžia tik nereceptinius vaistus
Indija	Teisės aktai nuotolinio platinimo vaistinėms vis dar kuriami
Singapūras	Taip, leidžia tik tam tikrus nereceptinius vaistus
Malaizija	Taip, leidžia tik nereceptinius vaistus
Indonezija	Nereglamentuojama

Siekiant pripažinti saugias ir legalias nuotolinio platinimo vaistines, veikiančias internete ir išskirti jas iš nuolat didėjančio nelegalių nuotolinio platinimo vaistinių sąrašo, buvo sukurtos e-vaistinių akreditavimo sistemos (žr. 4 lentelė).

4 lentelė. Nuotolinio platinimo vaistinių akreditavimo organizacijos [22]

Akreditavimo organizacija	Šalis	
Nacionalinė farmacijos tarybų asociacija (NABP)	JAV ir Kanada	<ul style="list-style-type: none"> • Vykdo FDA patvirtintą savanoriškos akreditavimo programą, t. y. patikrintas internetinių vaistinių praktikos svetaines (VIPPS). Kad gautų VIPPS akreditaciją, internetinės vaistinės turi atitikti JAV įstatymus, būti fiziškai įsikūrusios JAV ir atitikti išvardytus kokybės standartus užtikrinančius kriterijus. • 2014 m. pradėjo domeno „pharmacy“ iniciatyvą, siekdami suteikti vartotojams visame pasaulyje būdą identifikuoti saugias, teisėtas ir etiškas nuotolinio platinimo vaistines.
Generalinė farmacijos taryba (GPhC)	Didžioji Britanija	<ul style="list-style-type: none"> • Taiko savanorišką nuotolinio platinimo vaistinių akreditavimo schemą, kad padėtų užtikrinti Didžiosios Britanijos vartotojų saugumą perkant vaistus internetu. • Naudoja bendrą ES logotipą teisėtoms Didžiojoje Britanijoje veikiančioms internetinėms vaistinėms.

ES skubių pranešimų sistemos	ES valstybės	<ul style="list-style-type: none"> ● Pagal FMD ES įsikūrusios nuotolinio platinimo vaistinės savo svetainėse turi rodyti bendrą ES logotipą. ● Nuotolinio platinimo vaistinės turi užsiregistruoti atitinkamoje nacionalinėje skubių pranešimų sistemoje ir laikytis atitinkamų įstatymų, kad gautų bendrą ES logotipą. Paspaukę nacionalinę vėliavėlę po logotipu, vartotojai nukreipiami į skubių pranešimų sistemos svetainę patikrinti įmonės tapatybę.
LegitScript	Tarptautinė	<ul style="list-style-type: none"> ● Trečiosios šalies sertifikavimo paslauga padeda vartotojams patikrinti nuotolinio platinimo vaistinių teisėtumą. ● Sertifikavimą pripažįsta daugelis RA visame pasaulyje, įskaitant Japoniją ir Italiją.
PharmacyChecker.com	Tarptautinė	<ul style="list-style-type: none"> ● Siūloma PharmacyChecker patvirtinimo programa, skirta patikrinti nuotolinio platinimo vaistinių teisėtumą. ● Teikia įvairias paslaugas, pvz., vaistų kainų palyginimą įvairiose nuotolinio platinimo vaistinėse.

JAV ir Kanadoje pagrindinės paieškos sistemos „reikalauja“, kad bet kuris jų reklamuotojas, parduodantis receptinius vaistus, būtų patvirtintas pagal PharmacyChecker.com patvirtinimo programą. E-vaistinės patvirtinimui reikalinga galiojanti vaistinės licencija JAV arba Kanadoje bei teisinga pardavėjo kontaktinė informacija svetainėje ir pirkėjo informacijos saugumas [23]. Tačiau, PharmacyChecker.com patvirtinimo programa leidžia užsieniečiams ir įtartiniams internetiniams pardavėjams reklamuotis šiose pagrindinėse paieškos sistemose praktiškai nebaudžiamiems. Palyginti su Nacionalinės vaistinių tarybų asociacijos patvirtintos nuotolinio platinimo vaistinių praktikos svetainės (VIPPS) programa, kuri yra griežta vaistinių, kurios naudojasi internetu, vertinimo sistema, orientuota į vaistų saugumą ir teisėtumą ir yra akreditavusi tik 85 nuotolinio platinimo vaistines [24], o PharmacyChecker.com kelia ne tokius griežtus reikalavimus ir sertifikavo šimtus internetinių vaistų pardavėjų [25]. 1999 m. Nacionalinė vaistinių tarybų asociacijos (NABP) sukurta VIPPS programa yra daug griežtesnė sistema, nes reikalauja, kad vaistinė laikytųsi:

- licencijavimo ir savo valstybės tikrinimo reikalavimų;
- kiekvienos valstybės, kuriai jie išduoda vaistus, licencijavimo ir tikrinimo reikalavimų;
- licencijuotų gydytojų išduotų galiojančių receptų patikrinimo;
- NABP VIPPS kriterijų, įskaitant pacientų teises į privatumą, receptinių užsakymų autentifikavimą ir saugumą, pripažintos kokybės užtikrinimo politikos laikymąsi ir prasmingų konsultacijų tarp pacientų ir vaistininkų teikimą [15].

PharmacyChecker.com akredituotos vaistinės yra Kanadoje, Australijoje, Indijoje, Mauricijoje, Naujojoje Zelandijoje, Turkijoje, JK ir JAV. Dauguma akredituotų vaistinių vaistus siunčia į bet kurią pasaulio šalį [25]. Visos pagrindinės paieškos sistemos reikalauja, kad svetainė būtų įsikūrusi Kanadoje arba JAV, tačiau nėra galimybės nustatyti tikrosios vaistų platintojo vietos [23]. Todėl tarptautiniai internetiniai vaistų pardavėjai gali pasiekti JAV pacientus ir rinkas, teigdami, kad jie yra Kanadoje. Net darant prielaidą, kad šios svetainės sako tiesą apie jų buvimo vietą, toks teiginys neužtikrina saugumo. Kanadoje Nacionalinė vaistinių reguliavimo institucijų asociacija (angl. *National Association of Pharmacy Regulatory Authorities* (NAPRA)) yra sukūrus pavyzdinių nuotolinio platinimo vaistinių standartų rinkinį, kurį palaiko Kanados tarptautinė vaistinių asociacija (angl. *Canadian International Pharmacy Association* (CIPA)) [26] (žr. 5 lentelė).

Jungtinėje Karalystėje sveikatos priežiūros specialistų išrašomas receptas, visa registruotose vaistinėse vykdoma praktika ir bet kokia vaistų reklama yra atidžiai stebima ir reguliuojama. Didžiojoje Britanijoje Bendroji farmacijos taryba (angl. *General Pharmaceutical Council* (GPhC)) registruoja praktikuojančius vaistininkus, vaistinių patalpas ir nuotolinio platinimo vaistines. Jungtinėje Karalystėje vaistų ir sveikatos priežiūros produktų reguliavimo agentūra (angl. *Medicines and Healthcare products Regulatory Agency* (MHRA)) taip pat registruoja nuotolinio platinimo vaistines, tiria svetaines, kurios, kaip įtariama, nelegaliai veikia, atsižvelgia į receptinių vaistų reklamą svetainėse, kurių turinys yra skirtas sveikatos priežiūros specialistams [27]. Nuo 2015 m., kiekviename tinklalapyje teisiškai reikalaujama pateikti bendrą ES logotipą su hipersaitu, nukreipiančiu naudotojus į registruotų nuotolinio platinimo vaistinių sąrašą [28]. Priešingai nei bendras ES logotipas, GPhC logotipas yra savanoriška schema, taikoma tik Didžiojoje Britanijoje registruotoms vaistinėms [29].

Lentelėje nr. 5 pateikiamos Jungtinės Karalystės, JAV, Kanados ir Australijos farmacijos reguliavimo įstaigų rekomendacijos nuotolinio platinimo vaistinėms:

5 lentelė. Skirtingų valstybių rekomendacijų e-vaistinėms palyginimas [30]

Rekomendacija	Jungtinė Karalystė	JAV	Kanada	Australija
Registracija atitinkamoje reguliavimo institucijoje	X	X	X	X
Su registru susietas reguliavimo institucijos logotipas	X	X	X	
Savininko/ vadovo/ prižiūrėtojo vardas ir pavardė	X	X	X	
Adresas/vieta	X	X	X	
Telefono numeris		X	X	

Europos Sąjunga turi tvirtą vaistų licencijavimo, gamybos ir platinimo teisinę sistemą. Pasibaigus platinimo grandinei, tik licencijuotos vaistinės ir patvirtinti mažmenininkai gali siūlyti vaistus parduoti, įskaitant teisėtą pardavimą internetu [31]. 2011 m. liepos mėn. Europos Sąjunga sustiprino pacientų ir vartotojų apsaugą, priimdama naują direktyvą dėl falsifikuotų žmonėms skirtų vaistų. Direktyva įsigaliojo 2011 m. liepos 21 d. Valstybės narės turėjo pradėti taikyti jos priemones 2013 m. sausio mėn. Šia direktyva siekiama, kad falsifikuoti vaistai nepatektų į legalią tiekimo grandinę ir nepasiektų pacientų. Direktyvoje nustatytas privalomas logotipas, kuris privalo būti rodomas Europos Sąjungoje teisėtai veikiančių nuotolinio platinimo vaistinių ir patvirtintų mažmenininkų svetainėse. Logotipas leidžia pacientams ir vartotojams atpažinti įgaliotas internetines vaistines ir patvirtintus mažmenininkus, tiekiančius autentiškus, patvirtintus vaistus. Spustelėjus logotipą pateikiama nuoroda į nacionalinių reguliavimo institucijų svetaines, kuriose nurodytos visos teisėtai veikiančios internetinės vaistinės ir patvirtinti mažmenininkai atitinkamose šalyse. Įgyvendinimo reglamentas, kuriuo nustatomas naujas logotipas, įsigaliojo 2014 m. liepos mėn., todėl valstybės narės turėjo pasirengti jo taikymui iki 2015 m. liepos mėn. Įgyvendinus reglamentą, valstybės narės yra įpareigosos vykdyti kampanijas, skirtas informuoti apie logotipą ir falsifikuotų vaistų keliamus pavojus [4]. Tačiau Europos šalių nuotolinės prekybos galimybes ir struktūrą nustato individualus teisinis reglamentavimas. Pavyzdžiui, pakeitus nacionalinius įstatymus, kuriais siekiama suderinti vietos teisės aktus su Europos Sąjungos teisės aktais farmacijos klausimais, suderinus su 2003 m. Europos Teisingumo Teismo sprendimu, visos Višegrado grupės (V4) šalys – Čekijos Respublika, Vengrija, Lenkija ir Slovakija, pirmąjį šimtmečio dešimtmetį leido prekiauti nereceptiniais vaistais paštu. Pastaraisiais metais visos keturios šalys diegia elektroninių receptų sistemas, tačiau skiriasi naudojimo paplitimas ir sistemos branda. Informacija apie registruotas vaistines, legaliai teikiančias vaistų užsakymo paštu

paslaugas, pateikiama nacionalinių farmacijos institucijų interneto svetainėse, o šie registruoti mažmenininkai savo interneto svetainėse privalo turėti bendrą Europos Komisijos logotipą. Nereceptinius vaistus iš kitos šalies gali išduoti tik įgaliotas tiekėjas iš kitos ES valstybės narės ir gali būti naudojamas tik vaistams, registruotiems tikslinėje šalyje arba šalyje, iš kurios užsakomas vaistas. Be to, produktai turi būti paženklinėti oficialia tikslinės šalies kalba [16]. Čekijos Respublikoje nuo 2006 m. nereceptinių vaistų išdavimą paštu teikia tik galiojančią licenciją turinčios vaistinės [32]. Receptinių vaistų, sudėtinių vaistų ir vaistų, kurių sudėtyje yra narkotinių medžiagų ar pirtakų, išdavimas paštu draudžiamas. Vaistinė, teikianti užsakymus paštu, privalo užtikrinti, kad informacijos paslaugas teiktų vaistininkas arba farmakotechnikas. Vengrijoje nuo 2004 m. Vengrijos Nacionalinis farmacijos ir mitybos institutas (angl. *National Institute of Pharmacy and Nutrition*) prižiūri vaistų pardavimą ir leido veikti nuotolinio platinimo vaistinėms. 14 metų ir vyresni asmenys internetu gali užsisakyti tik nereceptinius produktus, o svetainės turi valdyti įgaliota vaistinė, įskaitant fizinę vietą. Nuo 2022 m. sausio mėn., pakeitus Nacionalinį vaistų platinimo įstatymą, buvo uždrausta kurjeriams pristatyti nereceptinius (OTC) vaistus [16]. Atitinkamai, tik profesionalūs internetinę platformą valdančios vaistinės darbuotojai gali pristatyti vaistus į pacientų namus, o ne kitus produktus, tokius kaip maisto papildai, galima pristatyti naudojantis trečiųjų šalių kurjerių paslaugomis. Už vaistinių preparatų platinimo taisyklių pažeidimą bauda svyruoja nuo 240 Eur iki 1 215 000 Eur, atsižvelgiant į aplinkybes bei pacientų interesų pažeidimo mastą ir sunkumą. Pirmoji paskelbta bauda už internetinės prekybos pažeidimą beveik viršijo 50 000 Eur [33]. Lenkijoje nuo 2007 m. galima internetu užsisakyti vaistinius preparatus [34]. Receptinius vaistus, užsakytus internetu, reikia atsiimti vaistinėje, kurioje vaistininkas išduos vaistą tik gavęs receptą. Slovakijoje vaistus paštu gali išduoti įgaliotos bendruomenės vaistinės, nes teisės aktų pakeitimas buvo įgyvendintas 2009 m. Vaistiniai ir medicinos prietaisai, parduodami nuotolinio platinimo vaistinių, turi būti patvirtinti pagal Slovakijos įstatymus ir apribota tik nereceptiniams vaistams [16].

Indijoje nuotolinio platinimo vaistinių populiarumas taip pat auga, nepaisant prastai apibrėžtų taisyklių ir nepalankių sąlygų jų augimui. Vaistų pardavimą Indijoje reglamentuoja Narkotikų ir kosmetikos įstatymas (1940 m.), Farmacijos įstatymas (1948 m.), Indijos medicinos įstatymas (1956 m.) ir etikos kodekso taisyklės (2002 m.) [35]. Tačiau Indijos nuotolinio platinimo vaistinės nuo 2016 m. nuolat patenka į Indijos generalinio vaistų kontrolieriaus (angl. *Drugs Controller General of India* (DCGI)) radarą. Tai sutampa su JAV iniciatyvomis pažaboti nuotolinio platinimo vaistines apribojant leidimus prekybai internetu. Medicinos išlaidos, kurios sudaro apie

70% visų sveikatos priežiūros išlaidų Indijoje, retai kompensuojamos dėl labai prastos draudimo apsaugos [36]. Reguliavimo institucijoms labai sunku kontroliuoti, stebėti ir sekti vaistų pardavimą internetu, nes Indijoje trūksta tinkamų ir aiškių gairių [35].

Nepaisant įvairiausių atsargumo priemonių, nelegaliai veikiančių arba potencialiai pavojų keliančių vaistinių skaičius yra didžiulis. Remiantis 2013 m. atliktu tyrimu daugiau nei šimtas milijonų tinklalapių yra indeksuojami „Google“ ieškant „nereikia recepto“ (angl. „*no prescription required*“), o iš daugiau nei 35 000 įvertintų aktyvių vaistinių svetainių 95,0 % buvo klasifikuojamos kaip neteisėtos pagal LegitScript e-vaistinių sertifikavimo standartus. Labiausiai tikėtina, kad asmenys, kurie gali būti už nesažiningų svetainių, neturi nei vaistinių, nei vaistininkų licencijų. Neteisėtos interneto svetainės dažnai veikia iš besivystančių šalių, kuriose trūksta internetinių komercinių operacijų reguliavimo priežiūros ir vykdymo. Dėl laisvo prekių, kapitalo ir paslaugų judėjimo principų pasaulyje, dėl laisvosios prekybos susitarimų ir muitų, nelegali prekyba vaistais internetu yra sunkiai reguliuojama. Minėtoje publikacijoje aprašomas ketverių metų tyrimas, kurio metu buvo stebėtos ir įvertintos 136 nuotolinio platinimo vaistinių svetainės, siekiant nustatyti profesionalių e-vaistinių paslaugų ir internetinių vaistų saugos rodiklius. Remiantis LegitScript duomenų baze, buvo vertinami tokie rodikliai, kaip ilgaamžiškumas, nepertraukiamo veikimo laikas, geografinė padėtis, rodoma kontaktinė informacija, recepto reikalavimas, keitimasis medicininė informacija ir farmacijos teisėtumo patikrinimas. Rezultatuose pažymima, jog tik 67 stebimos svetainės buvo prieinamos ketverių metų stebėjimo laikotarpio pabaigoje, nepertraukiamai veikė tik 56 svetainės. Taip pat buvo pastebėta, kad svetainėse gali būti apgaulingai pateikiama klaidinga informacija tam, kad pritrauktų savo klientus. Pavyzdžiui, buvo pranešta, kad pacientai ir potencialūs klientai, kuriems Kanados internetinės vaistinės atrodo patikimesnės, perka produktus iš svetainių, kuriose yra Kanados simboliai, tačiau iš tikrųjų svetainė gali būti registruota kitur, o produktai kilę iš kitų šalių. Atliekant tyrimą buvo nustatyta, kad 31 nepateikė jokių kontaktinių duomenų ir daugumos svetainių deklaruotos fizinės vietos pretenzijos neatitiko domeno registracijos srities (pagal IP adresą). Tai gali būti svarbus įspėjamasis ženklas; pavyzdžiui, Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) pastebėjo, kad vaistai, įsigyti internetu iš nelegalių svetainių, kuriose slepiamas jų fizinis adresas, daugiau nei 50 % atvejų buvo padirbti [3]. Kenksmingų ingredientų, tokių kaip boro rūgštis, toksiški dažai ir antifrizas, įtraukimas gali būti mirtinas. Panašiai, kaip ir kituose darbuose, nustatyta, jog nedaugelis – tik 9 nuotolinio platinimo vaistinės prieš pirkimą paprašydavo receptų, nors didžioji dalis tirtų nuotolinio platinimo vaistinių platino receptinius vaistus. Tai apima antibiotikus, kurie, jei jie naudojami netinkamai, gali prisidėti prie atsparumo

antimikrobinėms medžiagoms, kuriuos PSO paskelbė pasauline sveikatos saugumo krize. Kitas, nerimą keliantis dalykas – psichotropinių medžiagų savo sudėtyje turinčių vaistų pardavimas. Afrikoje ir Azijoje buvo pranešta apie nemedicininį receptinių opioidų, nereceptinių sirupų nuo kosulio, kuriuose yra opioidų ir amfetaminų, vartojimą. Kontroliuojamų receptinių vaistų (angl. „*controlled prescription drug*“) vartojimo sutrikimai gali sukelti pražūtingų padarinių, įskaitant širdies ir kraujagyslių komplikacijas, mirtiną perdozavimą ir sunkų psichikos sveikatos sutrikimą [37]. Taigi, galima daryti išvadą, jog dauguma tyrimo imtyje buvusių e-vaistinių buvo nelegalios svietinės, atitinkančios „nesąžiningų“ e-vaistinių apibrėžimą. Tokios svietinės pažeidžia profesinius, teisinius ir etikos standartus ir kelia pavojų pacientų saugumui. Atliktas tyrimas įrodo, kad nelegaliai veikiančios e-vaistinės „išsilaiko“ ilgiau nei kitos ir beveik visi tokie internetiniai pardavėjai yra labai įtartini, nes pateikia mažai esminės informacijos ir neišsamios informacijos apie pacientus, todėl kyla pavojus pacientų saugai [38]. Siekiant padidinti nuotolinio platinimo vaistinių teikiamą naudą ir sumažinti riziką, būtų galima taikyti 2 lygių metodą. Pirmasis lygis turėtų sutelkti dėmesį į politiką, įstatymais reglamentuojant šį reiškinį tarptautiniu lygiu. Antrasis lygis turi sutelkti dėmesį į asmenį. Šiuo požiūriu turėtų būti siekiama didinti sveikatos raštingumą, reikalingą norint priimti tinkamus sveikatos sprendimus, atpažinti riziką ir maksimaliai išnaudoti daugybę medicinos pasaulio teikiamų galimybių [12].

1.4. Nelegalios nuotolinio platinimo vaistinės ir jų žala pacientams

Nuotolinio platinimo vaistinės gali būti klasifikuojamos į:

- 1) įsteigtas tinklines ir dideles mažmenines vaistines, kurios veikia internetu arba valdo internetinius vaistinių užsakymo paštu portalus;
- 2) tradicines vaistines ar įstaigas, kurios taip pat veikia internetu;
- 3) atskiros internetinės vaistinės, kurios veikia tik internetu.

Šių trijų klasifikacijų kontekste taip pat yra dvi platesnės kategorijos, apibūdinančios nuotolinio platinimo vaistinių operacijų teisėtumą: „legalios“ ir „nelegalios“ e-vaistinės [13].

Indijoje ir kitose šalyse, kur nėra reguliavimo gairių nuotolinio platinimo vaistinėms, galimas receptinių vaistų pardavimas be recepto, vaistų padirbinėjimas, nepakankamas informacijos apie vaistus tiekimas. Iš e-vaistinių, kurios vaistus siunčia tarptautiniu mastu, galima lengvai įsigyti antidepressantų, vaistų nuo nerimo, vaistų nuo nutukimo bei vaistų, kurių sudėtyje yra sildenafilio citratas [39]. Dar visai neseniai turtingose šalyse dažniausiai falsifikuoti vaistai buvo hormonai, steroidai ir antihistamininiai vaistai. Besivystančiose šalyse jie įtraukė vaistus, naudojamus gyvybei

pavojingoms ligoms, tokioms kaip maliarija, tuberkuliozė ir ŽIV/AIDS, gydyti [14]. Yra įrodymų apie mirtis, kurias sukėlė padirbti vaistai, gauti iš nereglamentuojamų svetainių [26].

6 lentelė. Nuotolinio platinimo vaistinių privalumai ir trūkumai [40], [41]

Privalumai	Trūkumai
Prieiga visą parą	Prasmingo bendravimo su vaistininku, fizinio įvertinimo stoka
Nemokama prieiga prie informacijos, lyginamasis pirkimas	Rizika asmeninei ir finansinei informacijai
Santykinis privatumas, kuris gali paskatinti pacientus užduoti klausimus apie nepatogias problemas	Sunku nustatyti, ar svetainė yra teisėta ir ar internetu įsigijami vaistai yra padirbti
Prieiga prie vaistų neįgaliems asmenims	Neteisinga diagnozė ir netinkamas vaistų vartojimas
Mažesnės kainos	Tinkamos informacijos apie vaistą, jo naudojimą trūkumas
Platesnis prekių asortimentas	Nelegalios medžiagos yra lengvai prieinamos
Sutaupoma laiko	Nėra garantijos dėl tinkamo vaistų transportavimo

Nuotolinio platinimo vaistinės gali būti naudingos vartotojams (pvz., patogumas, privatumas, nemokama prieiga prie informacijos, lyginamasis pirkimas ir kt.), tačiau gali turėti ir daug trūkumų (pvz., prasmingo bendravimo su gydytoju ir vaistininku stoka, klaidinga diagnozė, netinkamas vaistų vartojimas, asmens duomenų apsauga ir pan.) (žr. 6 lentelė). Šie trūkumai ir pavojai dar labiau sustiprėja nelicencijuotų ir nelegaliai veikiančių internetinių vaistinių atveju. Daugeliu atvejų klientai nežino, kad nuotolinio platinimo vaistinių siūlomi produktai gali būti ne tokios pat kokybės, kokią gali pasiūlyti mažmeninė vaistinė, ir dažnai sunku nustatyti, ar svetainė yra teisėta, ar ne, todėl vartotojams sunku atskirti originalų vaistą nuo padirbtos versijos. Pacientai turėtų pirkti vaistus tik savo šalies kompetentingų institucijų registruotose internetinėse parduotuvėse, kad sumažintų riziką įsigyti nekokybiškų ar padirbtų vaistų. Įsigyjant vaistus iš neregistruotų šaltinių, kyla didesnė rizika įsigyti vaistų, su kuriais nebuvo atlikti įprasti griežti vertinimo procesai, kurie ir užtikrina, kad vaistas yra saugus vartoti [42]. Falsifikuotuose vaistuose gali būti nekokybiškų sudedamųjų dalių arba netinkamų dozavimo formų bei gali turėti suklastotą įpakavimą, netinkamas sudedamąsias dalis, per didelį arba per mažą veikliųjų medžiagų kiekį. Dėl to padirbti vaistai gali neveikti arba būti žalingi. Tokių vaistų vartojimas gali turėti rimtų pasekmių pacientams, įskaitant nesėkmingą gydymą, sunkius šalutinius poveikius bei pavojingas sąveikas su kitais vartojamais vaistiniais preparatais [31]. Siekiant išvengti neigiamų pasekmių, JAV maisto ir

vaistų administracija (FDA) įdėjo daug pastangų, kad susidorotų su svetainėmis, kuriose prekiaujama nelegaliais ir potencialiai pavojingais vaistais. FDA taip pat sukūrė bendrą vadovą vartotojams, paaiškinantį, ko ieškoti internetinėje vaistinėje ir kaip atpažinti ar vaistinė legaliai pardavinėja medikamentus [43]. Apskaičiuota, kad padirbtų vaistų dalis visame pasaulyje sudaro 10 % ir svyruoja nuo mažiau nei 1 % išsivysčiusiose šalyse, iki daugiau nei 30 % besivystančiose šalyse, tokiose kaip Afrika, Azija, Indija ir Lotynų Amerika [7]. Pavyzdžiui, Japonijoje ir Pietų Korėjoje suklastotų vaistų paplitimas yra mažas, tačiau jis yra didelis tokiose šalyse kaip Kinija ir Indija. Indijoje yra didžiausias pagamintų padirbtų vaistų paplitimas – iki 35 %, Nigerija (23,1 %) ir Pakistanas (13,3 %) [2]. Nepaisant to, šalyse, kuriose yra pažangios farmacijos reguliavimo sistemos, padirbtų vaistų vis dar galima įsigyti juodojoje rinkoje. Todėl galima teigti, kad nereguliuojamos vaistų rinkos augimas ir padirbtų vaistų plitimas tampa rimtu pavojumi visuomenės sveikatai, kartu sukuriant finansinę naštą sveikatos priežiūros sistemai dėl neefektyvaus gydymo vaistais ir nepageidaujamų reiškinių.

Nelegalios nuotolinio platinimo vaistinės yra pripažinta grėsmė visuomenės sveikatai ir pacientų saugai ir yra siejamos su pacientų sužalojimu, mirtimis, nepageidaujamais reiškiniais dėl vaistų. Atsiradusi „skaitmeninė jatrogenezė“ laikoma reikšmingu pavojumi visuomenės sveikatai. Tai konkrečiai apima pacientų saugai ir visuomenės sveikatai keliamą pavojų, kurį kelia nelegalios nuotolinio platinimo vaistinės, kurių daugelis parduoda padirbtus vaistus tiesiogiai pacientui [44]. Jatrogenezė (angl. *Iatrogenesis*) pažodžiui reiškia „gydytojo sukurtas“ (*iatros* reiškia gydytojas, o *genesis* reiškia pradžia) ir apibūdina nenumatytas priežiūros pasekmes klinikiu lygmeniu [45]. Nors šis žodis gali reikšti gerą arba blogą poveikį, paprastai jatrogenezė vartojama apibūdinti blogą sveikatą arba neigiamą rezultatą, atsirandantį dėl medicininės intervencijos arba jos nebuvimo. Daugelyje civilizacijų jatrogeninė liga ar mirtis, sukelta tikslingai, dėl klaidos, kurios buvo galima išvengti, arba dėl gydytojo aplaidumo, yra baudžiamas nusikaltimas [46]. Aštuntajame dešimtmetyje Ivan Illich sukėlė diskusijas apie būtinybę pripažinti klinikinės, socialinės ir kultūrinės jatrogenezės tipų skirtumus. Tačiau šiuolaikiniame vis labiau skaitmenizuotame pasaulyje gali prireikti toliau modernizuoti medicininės jatrogenezės koncepciją, kad būtų įtraukta nauja „skaitmeninės jatrogenezės“ kategorija, kuri atspindi dabartinę mūsų socialinės žiniasklaidos ir internetinės aplinkos tikrovę, ypač susijusią su medicinos prieigos visame pasaulyje saugumu ir būtų atsižvelgta į didėjantį interneto ir susijusių technologijų žalos pacientams potencialą [44]. Daugelis nelegalių nuotolinio platinimo vaistinių turi panašias charakteristikas ir rinkodaros taktiką, skirtą tiesiogiai vartotojui, o tai yra aiškios jatrogeninės būklės priežastys. Tai apima vaistines,

kurioms nereikia recepto iš vartotojo vaistams įsigyti arba kurios gali naudoti kitus neteisėtus būdus, kad pateisintų vaistų išdavimą be recepto (pvz., abejotino medicininio klausimyno naudojimas arba apgaulingo recepto išrašymas) [23]. Be to, svetainėse dažnai parduodamos firminių farmacijos produktų versijos, kaip „generiniai vaistai“, net jei generinė formulė nėra nei prieinama, nei patvirtinta [47]. Šiose svetainėse dėmesys sutelkiamas į pagrindinius medicininio vartojimo aspektus, galinčius sustiprinti socialinio jatrogenezės poveikį, įskaitant vartotojų skatinimą gydytis vaistiniais preparatais siūlant lengvą prieigą bei patogumą, kad vartotojas galėtų pirkti be tinkamos priežiūros ar supratimo.

Atlikti tyrimai parodė, kad nelegaliai platinamos yra vakcinos, mažo terapinio indekso (angl. *Narrow therapeutic index* (NTI)) vaistai bei vaistai, kurie negavo teisės aktų patvirtinimo pardavimui, antibiotikai. Pavyzdžiui, 2012 m. žurnale „Vaccine“ atliktas tyrimas parodė, kad visos vakcinos, įtrauktos į FDA biologinio trūkumo sąrašą (įskaitant hepatito A ir B vakcinas ir vakciną nuo Zoster viruso), buvo prieinamos internete. Tada paieška buvo išplėsta, įvertinant visų vakcinų, įtrauktų į PSO esminių vaistų sąrašą (angl. *Essential medicines list* (EML)), prieinamumą internete. Panašus rezultatas buvo rastas naudojant visas EML vakcinas, kurias galima įsigyti nuotolinio platinimo vaistinėse. Dėl vakcinų prieinamumo internetu atsiranda keletas aiškių pacientų saugos problemų. Iš pradžių, net jei produktas yra autentiškas, gabenimo metu, daugumą biologinių medžiagų/vakcinų reikia tinkamai laikyti šaldytuve, kad būtų užtikrintas jų stiprumas. Ši praktika gali būti netaikoma internetinių parduotuvėlių. Be to, kai produktas pristatomas galutiniam vartotojui, tas asmuo gali neturėti žinių, kaip savarankiškai sušvirkšti vakciną [48]. NTI vaistų klasė taip pat yra svarbi akivaizdžios rizikos, kurią pacientai kelia perkant internetu, pavyzdys. NTI vaistai yra tie vaistai, kurių terapinis ir toksinis kiekis yra labai artimas ir yra susiję su didesne nepageidaujamų reiškinių rizika. Vartojant šiuos vaistus reikalinga atidi profesionali priežiūra, kurios aiškiai nėra perkant vaistus internetu. Be to, NTI vaistai reikalauja tikslios gaminio gamybos ir dažnai remiasi informacija apie originalą, kad būtų nustatytas biologinis lygiavertiškumas, todėl bandymas padirbti yra dar pavojingesnis. Vis dėlto, nepaisant NTI rizikos, 2013 m. *Clinical Therapeutics* atliktas tyrimas parodė, kad 92 % „pagrindinių“ NTI vaistų buvo įsigyti internetu be recepto [49]. Tai kelia didelį susirūpinimą, nes pacientai gali pagrįstai bandyti įsigyti šiuo metu naudojamų vaistų formų, kuriose jie yra stabilūs, ir dėl to internetu gali įsigyti padirbtų produktų. Dar didesnė pacientų saugos problema kyla dėl e-vaistinių, platinančių dar nepatvirtintų parduomai vaistus. Vaistas nuo nutukimo Belviq® (Lorcaserin), kuris 2013 m. žurnale „Obesity“ paskelbto tyrimo metu buvo gavęs FDA patvirtinimą, bet nebuvo teisėtai parduodamas rinkoje, nes laukė JAV vaistų kontrolės

agentūros įtraukimo į kontroliuojamas medžiagas. Nepaisant to, kad jis nebuvo teisėtai prieinamas rinkoje, tyrimas parodė, kad „Belviq“ buvo ne tik aktyviai parduodamas, bet ir prieinamas įsigyti be recepto [50]. Kita, nelegaliai platinamų vaistų kategorija – antibiotikai. Netikslingas antibiotikų vartojimas inicijuoja rimtą grėsmę pasaulio visuomenės sveikatai – atsparumą antimikrobinėms medžiagoms (angl. *Antimicrobial resistance* (AMR)). Tai padidina sergamumą ir mirtingumą ir yra susijęs su didelėmis ekonominėmis išlaidomis dėl sveikatos priežiūros naštos [51]. Antimikrobinio gydymo priežiūra (angl. *Antimicrobial stewardship* (AMS)) yra organizacinė arba visos sistemos sveikatos priežiūros strategija, skirta skatinti, tobulinti, stebėti ir įvertinti racionalų antimikrobinų medžiagų, pavyzdžiui antibiotikų, naudojimą, siekiant išsaugoti jų veiksmingumą ateityje, taip pat apsaugoti visuomenės sveikatą [52]. PSO pasauliniame kovos su AMR veiksmų plane yra nustatyti konkretūs tarptautinių AMR tikslai. Šie tikslai apima tarptautinių antibiotikų platinimo, kokybės ir naudojimo taisyklių stiprinimą, ypatingą dėmesį skiriant tiems, kurie gaunami parduodant internetu [53]. Gydymo antibiotikais priežiūra (angl. *Antibiotic stewardship* (AS)) strategijoms gali kilti grėsmė, nes antibiotikų internetu galima įsigyti be recepto iš įvairių platintojų visame pasaulyje. 2017 m. tyrime [27] autoriai atliko reprezentatyvios nuotolinio platinimo vaistinių imties tiriamąją skerspjuvio analizę, kurios tikslas buvo įvertinti nustatytų nuotolinio platinimo vaistinių kokybę ir teisėtumą (naudojant registracijos statusą kaip kokybės ir teisėtumo pakaitinį rodiklį), išanalizuoti antibiotikų pirkimo internetu procesus (nepriklausomai nuo to, ar juos skiria gydytojas) ir nustatyti bet kokias sukeltas gydymo antibiotikais priežiūros (AS) arba pacientų saugos problemas. Nuotolinio platinimo vaistinės buvo ieškomos „Google“ ir „Yahoo“ pagalba. Svetainėse, paieškos laukelyje įvedus „Pirkti antibiotikus internetu“ buvo peržiūrėti pirmųjų 10 svetainių su unikaliais URL adresais duomenys. Buvo atlikta tinkamos vaistinės registracijos, recepto reikalavimo įrodymų, ar antibiotikai buvo paskirti gydytojo ir ar prieš perkant buvo reikalaujama konkrečios informacijos (alergijos, gretutinės ligos, nėštumas). Išsamiai buvo išanalizuoti dvidešimt unikalų URL adresų. Tik ketvirtadalis iš tiriamųjų e-vaistinių į savo buvimo vietą JK (n = 5; 25%), prieš įsigyjant antibiotikus paprašė recepto ir buvo tinkamai užregistruotos. Pusė tiriamųjų e-vaistinių buvo neaiškios dėl vietos, iš kurios jie veikė (n = 10; 50%), turėjo kintamus recepto reikalavimus ir nebuvo jokių tinkamos registracijos įrodymų. Devynios (45%) nuotolinio platinimo vaistinės prieš pirkimą neprašė recepto. 16 (80%) e-vaistinių leido pačiam vartotojui pasirinkti antibiotikus, jų dozę ir kiekį.

Kadangi internetas tampa vis svarbesniu informacijos apie sveikatą šaltiniu, vartotojai turi būti apsaugoti nuo pavojingų ir neteisėtų internetinių parduotuvėlių, kurie siekia savo pelno pacientų

saugos sąskaita, o tai dažnai sukelia skaudžių padarinių. Mūsų skaitmeninė aplinka ir toliau plečiasi, todėl reikia išplėsti jatrogenezės sampratą, kad būtų galima reaguoti į vis labiau skaitmeninę sveikatos visuomenę. Politikos formuotojai, visuomenės sveikatos ir medicinos specialistai bei teisėsaugos bendruomenė turi užtikrinti, kad sveikata būtų saugi internete. Nuolatinis naujų įrenginių diegimas ir kartu jų įtaka darbo procesams kelia diskretiškų iššūkių rizikos valdytojams. Nustačius šiuos iššūkius, galima sukurti atsakomąsias priemones [46].

2.TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo planavimas

Ruošiantis magistrinio darbo tyrimui buvo atlikta literatūros analizė, apžvelgti analizuojamos temos moksliniai darbai Lietuvoje ir užsienyje, medicininiai, farmaciniai straipsniai. Atlikus analizę sukurtos dvi anketinės apklausos – vaistininkams ir pacientams, kurios padėjo išsiaiškinti abiejų tiriamųjų grupių nuomonę apie vaistų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse.

2.2. Tyrimo dalyviai ir imtis

Tyrimo dalyviai – 18 m. ir vyresni pacientai ir vaistinėse dirbantys vaistininkai. Pacientų anketos dalyviai pasirinkti atsitiktine tvarka, į anketą įtraukiant skirtingų lyčių, įvairaus amžiaus bei skirtingą išsilavinimą turintys asmenys.

2.3. Tyrimo metodai

Teorinis analizės metodas – išanalizuota mokslinė literatūra, Lietuvoje ir užsienyje atlikti moksliniai darbai, tyrimai, išnagrinėtos įvairios publikacijos, straipsniai, medicininės gairės, susijusios su tiriamąja tema.

Empirinis tyrimo metodas – pasirinktas kiekybinis tyrimo metodas - anketinė anoniminė apklausa. Remiantis išnagrinėtais šaltiniais sudaryta anketa vaistininkams iš 9 uždarų ir atvirų klausimų, o pacientams iš 17 klausimų. Ši anketa buvo patikrinta duodant ją užpildyti ir atsižvelgus į gautas pastabas, pateikta atsitiktiniams respondentams internetinėje erdvėje.

2.4. Tyrimo instrumentas

Tyrimas atliktas naudojant specialiai šiam tyrimui sukurtas anonimines anketas Google Forms pagalba. Klausimai atrinkti ir sudaryti remiantis išnagrinėta moksline literatūra, straipsniais bei kitais tyrimais susijusiais su tiriamąja tema.

Anketos pradžioje tyrėjas trumpai pristato anketos tematiką, taip pat tyrimo tikslą, anonimiškumo ir konfidencialumo užtikrinimą. Tyrimo instrumento klausimyną sudaro 9 klausimai vaistininkams ir 17 klausimų pacientams.

Pagal atsakymų tipą klausimus galima suskirstyti į tris rūšis:

1. Atviri klausimai, kur pats respondentas gali parašyti savo atsakymą.
2. Uždari klausimai, kuriuose yra suformuluoti atsakymo variantai ir respondentas gali pasirinkti daugiau negu vieną.

3. Uždari klausimai, kuriuose yra suformuluoti atsakymo variantai ir respondentas turi pasirinkti tik vieną.

2.5. Tyrimo eiga

Pirminei duomenų statistinei analizei buvo pasitelkiama MS Word programa duomenų lentelėms sudaryti. Antrinės analizės hipotezių tikrinimui Chi kvadrato (χ^2) testas nebuvo naudojamas dėl pasirinktos patogiosios imties. Patogioji imtis, kai įtraukiami pirmi pasitaikę populiacijos elementai, yra nereprezentatyvi, nes iš patogiosios imties rezultatų neįmanoma padaryti jokių statistinių išvadų apie visą populiaciją. Atliktas tyrimas yra pilotinis, jo metu respondantai daug komentavo ir išreiškė savo nuomonę – taip norėta pažinti situaciją, padedant pamatus platesniems tyrimams. Todėl duomenų analizei buvo pasirinkti rangai ir procentai. Rangai apskaičiuoti Google Forms Excel pakete naudojant SUM funkciją. Gauti rezultatai pateikti lentelėse nuo svarbiausio (1 rangas) iki mažiau svarbaus kriterijaus.

2.6. Tyrimo trūkumai

Tyrime dalyvavo per mažas vaistinininkų ir pacientų skaičius.

3. TYRIMO REZULTATAI IR JŲ ANALIZĖ

3.1. Nuotolinio platinimo vaistinių priimtumo vaistininkams ir pacientams vertinimas

Vaistininkų apklausoje dalyvavo 87 vaistininkai, turintys nuo pusės metų iki 40 metų darbinę patirtį.

Pacientų apklausoje dalyvavo 126 asmenys: 107 moterys (84,9%) ir 19 vyrų (15,1%), tyrimo dalyvių amžius yra 19-79 metų intervale. 18 (14,3%) respondentų turi vidurinį išsilavinimą, 13 (10,3%) profesinį, 70 (55,6%) aukštesnį ir 25 (19,8%) nebaigtą aukštąjį (žr. 7 lentelė).

7 lentelė. Pacientų apklausoje dalyvavusių respondentų duomenys

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Jūsų lytis:	Moteris	107	84,9%
	Vyras	19	15,1%
	Kita	-	-
Jūsų amžius:	19-79 m.		
Jūsų išsilavinimas:	Vidurinis	18	14,3%
	Profesinis	13	10,3%
	Aukštesnysis/aukštasis	70	55,6%
	Nebaigtas aukštesnysis/aukštasis	25	19,8%

Pagal surinktus duomenis 8 lentelėje matyti, kad beveik trečdalis (27,8%) pacientų iš vis nesinaudoja vaistinių teikiamomis nuotolinėmis paslaugomis, 30,2% užsisako kartą į mėnesį, 21,4% kartą į pusę metų, o 14,3% tik kartą metuose ir rečiau.

8 lentelė. Apklausoje dalyvavusių pacientų apsipirkimo nuotolinio platinimo vaistinėse įpročiai

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Kaip dažnai naudojate nuotolinio platinimo vaistines?	Kartą į mėnesį	38	30,2%
	Nesinaudoju	35	27,8%
	Kartą į pusę metų	27	21,4%
	Kartą metuose ir rečiau	18	14,3%
	Kartą į savaitę	7	5,6%
	Kelis kartus į savaitę	1	0,8%

Nuotolinio platinimo vaistinių prekių kataloguose galima rasti įvairiausių prekių ir perkamiausios pagal rangus (žr. 9 lentelė) yra šios: receptiniai vaistai (1 rangas), medicinos prekės

(2 rangas) ir dermatologinė kosmetika (3 rangas). Truputį mažiau – higienos prekės (4 rangas) ir nereceptiniai vaistai (5 rangas). Maisto papildai atsидūrė lentelės pabaigoje (6 rangas).

9 lentelė. Pacientų perkamiausios prekės pagal rangus

Klausimas	Atsakymas	Kriterijaus įvertinimas	Rangas
Kokias prekes dažniausiai įsigyjate nuotolinio platinimo vaistinėse?	Receptiniai vaistai	179	1
	Medicinos priemonės	160	2
	Dermatologinė kosmetika	141	3
	Higienos prekės	129	4
	Nereceptiniai vaistai	123	5
	Maisto papildai	108	6

Procentaliai pasiskirstymas atvirkštinis rangams. Apklausoje dalyvavę pacientai dažniausiai internetu įsigyja maisto papildus (82,8%) (6 rangas), higienos prekes (60,2%) (4 rangas) ir daugiau nei pusė – nereceptinius vaistus (65,6%) (5 rangas). Taip pat nemaža dalis internetu perka dermatologinę kosmetiką (48,4%) (3 rangas), truputį mažiau (25,8%) (2 rangas) – medicinos priemones ir tik 5,4% (1 rangas) perka receptinius vaistus (žr. 10 lentelė).

10 lentelė. Pacientų perkamiausios prekės (procentinis pasiskirstymas)

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Kokias prekes dažniausiai įsigyjate nuotolinio platinimo vaistinėse?	Maisto papildai	77	82,8%
	Nereceptiniai vaistai	61	65,6%
	Higienos prekės	56	60,2%
	Dermatologinė kosmetika	45	48,4%
	Medicinos priemonės	24	25,8%
	Receptiniai vaistai	5	5,4%

Siekiant užtikrinti efektyvų ir saugų vaistinių preparatų ar maisto papildų vartojimą būtina konsultacija su gydytoju ar vaistininku. Pateiktuose duomenyse matyti (žr. 11 lentelė), kad 41,1% yra tekę naudotis nuotoline konsultacija prieš perkant vaistinius preparatus nuotoliu, o net 58,9% – neteko. 92,1% respondentų nuotolinę konsultaciją (kaip nuotolinio platinimo vaistinių teikiamą paslaugą) vertina teigiamai ir tik 7,9% neigiamai. Iš lentelėje pateiktų taip pat matoma, jog pacientai nėra linkę pasinaudoti ir realia konsultacija atsiimant prekes – tik trečdalis (33,7%) konsultuojasi su vaistininku užsakymo atsiėmimo metu, o likusi dalis (66,3%), galimai pasikliauja savo ar artimųjų žiniomis, arba internetu.

11 lentelė. Nuotolinės konsultacijos internetu paplitimas tarp pacientų bei jos vertinimas

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Ar yra tekę naudoti nuotolinę konsultaciją su specialistu prieš įsigyjant vaistus internetu?	Teke	39	41,1%
	Neteko	56	58,9%
Kaip vertinate nuotolinę konsultaciją?	Teigiamai	58	92,1%
	Neigiamai	5	7,9%
Ar atsiimant užsakymą vaistinėje konsultuojatės dėl įsigytų prekių?	Taip	31	33,7%
	Ne	61	66,3%

Taigi, apibendrinant, galima daryti prielaidą, kad didelė dalis atsakiusiųjų maisto papildus ir nereceptinius vaistus perka iš anksto nepasitarę su vaistininku. Tai ypač rizikinga nėščioms moterims, senyvo amžiaus žmonėms bei lėtinėmis ligomis sergantiems pacientams. Dažniausiai rimtų pasekmių turi riebaluose tirpių vitaminų – A, D, E ir K – perdozavimas, nes jų perteklius kaupiasi kepenyse ar riebaliniame audinyje. Taip pat rizikinga savavališkai piktnaudžiauti nereceptiniais preparatais, nes bet kokia cheminė medžiaga gali tapti žalinga, jei yra vartojama netikslingai ir be specialistų priežiūros.

Nors nuotolinės konsultacijos metu galima sužinoti beveik visus atsakymus į dominančius klausimus apie vaistinius preparatus bei jų naudojimą, vis gi didžioji dalis vaistininkų (64,8%), kaip matome (žr. 12 lentelė), yra tokios nuomonės, kad nuotolinė konsultacija, nėra tokia pat efektyvi kaip reali. Likusieji 35,2% mano jog tiek virtualios, tiek realios konsultacijos su vaistininku yra lygiavertės.

12 lentelė. Vaistininkų nuomonė apie virtualios konsultacijos efektyvumą

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Kaip manote, ar virtuali konsultacija su specialistu yra tokia pat efektyvi, kaip reali?	Taip	31	35,2%
	Ne	57	64,8%

Siekiant plačiau išanalizuoti vaistininkų nuomonę apie nuotolinės konsultacijos efektyvumą, vaistininkai atsakė į atvirojo tipo klausimą, kuriame buvo paprašyta savo atsakymą pakomentuoti. Pasisakiusieji už nuotolinę konsultaciją, teigia, kad „*Farmacijos specialistai įstatymų nustatyta tvarka privalo pacientui perkant nuotoliniu būdu suteikti farmacinę paslaugą. Teko klausti pacientų ar kolegos gerai viską paaiškino, ar aiškus vartojimas ir pan. Niekas kol kas nesiskundė, visi kas*

pirko teigiamai atsiliėpė, todėl traktuoju, jog suteikiama kokybiška paslauga.“ Kito specialisto nuomone „*Kompetentinga konsultacija įmanoma ir nuotoliniu būdu, priklauso nuo specialisto.*“, kitiems paantrinant jog „*Specialistas net ir virtualiai konsultuojantis, vis tiek yra specialistas. Galbūt jis netgi turės daugiau laiko konsultacijai, labiau įsigilins į paciento poreikius ir galės atsakyti į jo klausimus.*“ ir, kad „*Nėra skirtumo ar konsultuosiesi gyvai ar nuotoliniu būdu, vyksta ta pati farmacinė paslauga, aiškinamasi paciento problema, nusiskundimai, užduodami būtų tie patys klausimai.*“ Dažnas atsakymas buvo, kad virtualios konsultacijos yra labiau konfidencialios, pacientams lengviau yra užduoti „nepatogius“ klausimus. Tuo tarpu, tarp pasisakiusių prieš virtualios konsultacijos efektyvumą, būta ir įžvalgių kritikų: „*Nuotolinė konsultacija kaip ir virtuali meilė... Jau užtektinai medicinos paslaugų turim virtualiai. Ar atitinka kokybę? Atsakymas aiškus. Žmogiškieji natūriniai ištekliai medicinoje nėra užkeičiami.*“ Kitas specialistas taip pat teisingai pastebėjo, kad „*Dažnai žmonės lankosi pas tuos pačius farmacijos specialistus, kurie žino visą jų ligos istoriją, vartojamus vaistus, vaistus, kuriuos naudojo, bet netiko ir t.t. Nuotoliniu būdu dirbantis vaistininkas šios informacijos nežino. Beje, dirbant vaistinėje visada yra galimybė pasitarti su gydytoju dėl vaistų dozės, vartojimo.*“ Labai dažnas atsakymas buvo susijęs su paciento stebėjimu konsultacijos metu: „*Vaistininkas realiai gali įtaigiau perteikti informaciją, naudojantis veido mimikomis. Gali stebėti, kaip pacientas reaguoja į jo pateikiamą informaciją ir pastebėjus pasimetimą pabandyti dar kartą viską aiškiau paaiškinti.*“, „*Gyvas kontaktas su žmogumi leidžia geriau įsitikinti ar pacientas tikrai suprato kaip, kam ir kada vartoti paskirtą vaistą bei didesnė tikimybė užtikrinti, kad pacientas vartos vaistą*“, „*Virtualios konsultacijos metu pacientas gali ne visada suprasti ką paaiškini, gali net nesiklaudyti, o gyvai matai ar žmogus supranta ką sakai, jei matai dar labiau tikslini informaciją, surašai dėl visų naudojamų, pabrauki, kur gali būti esminiai dalykai. Labiau gali įsigilinti į žmogaus situaciją bendraudamas gyvai.*“ Atsakymuose taip pat buvo tikslingai pakomentuota, jog „*Nuotoliniu būdu suteikiant konsultaciją, negalime apžiūrėti žmogaus išvaizdos. Pvz. žmogui skauda kairį šoną pavalgius, nuotoliniu būdu neįmanoma įvertinti ar jam nėra kepenų pažeidimų, ar neatsiradus gelta ir t.t. Kaip ir ligoninėse taip ir vaistinėse gydome ne simptomus, o pacientą.*“, „*Vykstant konsultacijai fizinėje vaistinėje matai pacientą. Matomi fiziniai kūno pakitimai: patinę paakiai, kraujosruvos matomose vietose. Galima daugiau sužinoti apie gretutines ligas. Pacientai (ypač vyresnio amžiaus) yra linkę daugiau pasakoti apie savo ligas realios konsultacijos metu.*“ Vienas iš pakomentavusių respondentų, pasidalino artimo žmogaus patirtimi su nuotoline konsultacija, kuri, deja, buvo neigiama: „*Artimas žmogus, pirkęs vaistus nuotoliniu būdu, sulaukė konsultuojančio vaistininko skambučio, kurio klausimas buvo: „Ar*

žinote kaip naudoti vaistus?“. Pacientui atsakius taip, net nepasitikslino, ar tikrai teisingai žmogus juos vartoja. Kai nėra fizinio kontakto, informacija pateikiama labai paviršutiniškai.“ Pabaigai, taiklus respondento komentaras – „Realioje situacijoje galima matyti, ar perka tikrai suaugęs asmuo, ar jis tikrai supranta ką ir dėl ko perka, galima pasitikslinti ar gerai suprato vartojimo instrukcijas.“ Tai, mano nuomone, yra ypač aktualu šiuolaikiniame pasaulyje, kai beveik visi nepilnamečiai turi prieigą prie interneto bei bekontakčio atsiskaitymo banko kortele ir gali nieko netrukdomi užsisakyti vaistinių preparatų savavališkam vartojimui.

Apibendrinus, nuotolinės konsultacijos turi savų plusų – suteikiamas privatumas, vaistininkas gali skirti daugiau laiko įsigilinti į paciento problemą ir poreikius, tačiau, galima daryti išvadą, kad didžioji dalis linkę manyti, jog bendravimas nuotoliu yra „šaltas“ bendravimas ir realaus pakeisti jis negali. Gyvo kontakto metu lengviau pastebėti ar pacientas supranta aiškinamą informaciją, galima apžiūrėti kamuojamą problemą (jeigu ji matoma vizualiai) bei perskaityti žmogaus emocijas ir jį padrąsinti ar paguosti. O galiausiai, tai gyvas bendravimas yra labai reikalingas, nes žmonės kartais tiesiog nori, kad juos kas nors gyvai išklaustytų.

Šiame darbe taip pat siekiama išsiaiškinti vaistininkų ir pacientų nuomonę apie galimas problemas, kylančias užsisakant vaistinius preparatus nuotoliu. Taigi, vaistininkų duomenys parodė, jog jų nuomone pagal eiliškumą nuo svarbiausios problemos iki mažiau svarbių, kurios gali kilti įsigyjant vaistus nuotolinio platinimo vaistinėse yra šios: neįsigilinimas į pakuotėje esantį informacinį lapelį ir tikimybė (1 rangas), kad vaistai bus pirkti nelegalioje svetainėje (2 rangas), nuotolinės konsultacijos yra ne visiems priimtinos (3 rangas), galimas netinkamas vaistų parinkimas (4 rangas), aiškios informacijos dėl vartojimo trūkumas (5 rangas), netinkamai suderinti vaistai (6 rangas), neracionalus vaistų vartojimas (7 rangas) ir netinkamas jų dozavimas (8 rangas) (žr. 13 lentelė).

13 lentelė. Vaistininčių nuomone galinčių iškilti problemų vaistus perkant internetu svarbumas pagal rangus

Klausimas	Atsakymas	Kriterijaus įvertinimas	Rangas
Pažymėkite nuo vienos iki kelių problemų, kurios, Jūsų nuomone, galėtų kilti įsigyjant vaistus nuotolinio platinimo vaistinėse:	Neįsigilinama į pakuotės lapelį	144	1
	Tikimybė, kad vaistai bus perkami nelicencijuotoje šiai veiklai įstaigoje	136	2
	Nuotolinės farmacinės paslaugos teikimas yra nepatogus ar ne visiems priimtinas	123	3-4
	Netinkamai parinkti vaistai	123	3-4
	Nenurodomos tikslios vartojimo instrukcijos, prasta suteiktos farmacinės paslaugos kokybė	121	5
	Netinkamai suderinti vaistai	118	6
	Neracionalus vaistų vartojimas	115	7
	Netinkamas vaistų dozavimas	112	8

Procentalus atsakymų pasiskirstymas: netinkamas vaistų dozavimas (69,3%) (8 rangas), netinkamai suderinti vaistai (62,5%) (6 rangas) ir neracionalus vaistų vartojimas (71,6%) (7 rangas). Panašus kiekis respondentų kaip problemas dar pažymėjo – netinkamai parinkti vaistai (59,1%) (4 rangas), nenurodomos tikslios vartojimo instrukcijos, prasta suteiktos farmacinės paslaugos kokybė (59,1%) (5 rangas) ir tai, jog nuotolinis farmacinės paslaugos teikimas yra nepatogus ar ne visiems priimtinas (58%) (3 rangas). 30,7% (1 rangas) mano, kad neįsigilinimas į pakuotės lapelį taip pat gali sukelti problemų, o 40,9% (2 rangas) atsakiusiųjų baiminasi dėl nelegalių svetainių ir tikimybės, kad vaistai bus perkami nelicencijuotoje šiai veiklai įstaigoje (žr. 14 lentelė).

14 lentelė. Vaistininų nuomone galinčių iškilti problemų vaistus perkant internetu svarbumas pagal procentus

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Pažymėkite nuo vienos iki kelių problemų, kurios, Jūsų nuomone, galėtų kilti įsigyjant vaistus nuotolinio platinimo vaistinėse:	Neracionalus vaistų vartojimas	63	71,6%
	Netinkamas vaistų dozavimas	61	69,3%
	Netinkamai suderinti vaistai	55	62,5%
	Netinkamai parinkti vaistai	52	59,1%
	Nenurodomos tikslios vartojimo instrukcijos, prasta suteiktos farmacinės paslaugos kokybė	52	59,1%
	Nuotolinės farmacinės paslaugos teikimas yra nepatogus ar ne visiems priimtinas	51	58%
	Tikimybė, kad vaistai bus perkami nelicencijuotoje šiai veiklai įstaigoje	36	40,9%
	Neįsigilinama į pakuotės lapelį	27	30,7%

Taigi, pagal rangus didžiausios problemos neįsigilinamas į pakuotės lapelį ir tikimybė įsigyti falsifikuotus vaistus nelegalioje e-vaistinėje. Žiūrint pagal procentus, galima daryti išvadą jog vaistinincai pagrįdę susirūpinę dėl galimo netinkamo vaistų vartojimo, dozavimo bei galimų sąveikų tarp vaistinių preparatų. Šios problemos tikrai yra svarbios, nes kuo pacientas daugiau vartoja vaistų, tuo didesnė klinikinė reikšmė turinčios vaistų sąveikos, įskaitant ir šalutinius reiškinius, pavojus, o vartojant kai kuriuos vaistus kartu – jie gali didinti arba mažinti vienas kito aktyvumą.

Vertinant pacientų atsakymus šiuo klausimu, pagal rangus problemos nuo svarbiausios iki mažiau svarbios išsidėsčiusios šia tvarka: tikimybė įsigyti falsifikuotų vaistų ar apsipirkti nelicencijuotoje šiai veiklai internetinėje svetainėje (1 rangas), žinių apie vaisto vartojimą trūkumas (2 rangas), neracionalus vaistinių preparatų vartojimas (3 rangas), neįsigilinimas į informaciją, pateiktą pakuotės lapelyje (4 rangas), netinkamas vaistų dozavimas (5 rangas), netinkamai parinkti vaistai (6 rangas), konsultuojantis vaistinininkas ne iš karto pasiekiamas atsakyti į svarbius klausimus (7) ir galiausiai – netinkamai suderinti vaistai (8 rangas) (žr. 15 lentelė).

15 lentelė. Pacientų nuomone galinčių iškilti problemų vaistus perkant internetu svarbumas pagal rangus

Klausimas	Atsakymas	Kriterijaus įvertinimas	Rangas
Pažymėkite nuo vienos iki kelių problemų, kurios, Jūsų nuomone, galėtų kilti įsigyjant vaistus nuotolinio platinimo vaistinėse:	Tikimybė, kad vaistai bus perkami nelicencijuotoje šiai veiklai įstaigoje	223	1
	Nenurodomos tikslios vartojimo instrukcijos, prasta suteiktos farmacinės paslaugos kokybė	214	2
	Neracionalus vaistų vartojimas	210	3
	Neįsigilinama į informaciją, pateiktą pakuotės lapelyje	206	4
	Netinkamas vaistų dozavimas	199	5
	Netinkamai parinkti vaistai	188	6
	Vaistinėms ne visada iš karto pasiekiami internetu atsakyti į svarbius pacientų klausimus	187	7
	Netinkamai suderinti vaistai	184	8

Pagal procentų pasiskirstymą matyti jog jų nuomone aktualiausios problemos yra: netinkamai parinkti (50,8%) (6 rangas) ir netinkamai suderinti vaistai (54%) (8 rangas) bei tai, kad vaistinėms ne visada iš karto pasiekiami atsakyti į pacientų klausimus (51,6%) (7 rangas). Didelė dalis atsakiusių taip pat sutinka jog galimas netinkamas vaistų dozavimas (42,1%) (5 rangas), neįsigilinimas į pakuotėje esantį informacinį lapelį (38,1%) (4 rangas) ir galimas neracionalus vaistinių preparatų vartojimas (32,5%) (3 rangas). Beveik trečdalis (28,6%) (2 rangas) pacientų mano, kad žinių apie vaisto vartojimą trūkumas taip pat gali kelti problemų. 23,8% (1 rangas) sutinka, kad yra didelė tikimybė vaistinius preparatus įsigyti nelegalioje internetinėje svetainėje (žr. 16 lentelė).

16 lentelė. Pacientų nuomone galinčių iškilti problemų vaistus perkant internetu svarbumas pagal procentus

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Pažymėkite nuo vienos iki kelių problemų, kurios, Jūsų nuomone, galėtų kilti įsigyjant vaistus nuotolinio platinimo vaistinėse:	Netinkamai suderinti vaistai	68	54%
	Vaistininkai ne visada iš karto pasiekiami internetu atsakyti į svarbius pacientų klausimus	65	51,6%
	Netinkamai parinkti vaistai	64	50,8%
	Netinkamas vaistų dozavimas	53	42,1%
	Neįsigilinama į informaciją, pateiktą pakuotės lapelyje	48	38,1%
	Neracionalus vaistų vartojimas	41	32,5%
	Nenurodomos tikslios vartojimo instrukcijos, prasta suteiktos farmacinės paslaugos kokybė	36	28,6%
	Tikimybė, kad vaistai bus perkami nelicencijuotoje šiai veiklai įstaigoje	30	23,8%

Apibendrinus, pacientų apklausoje pagal rangus dominuoja nelicencijuotų internetinių svetainių, prastos farmacinės paslaugos suteikimo ir neracionalaus vaistinių preparatų vartojimo problemos, o pagal procentus – vaistų parinkimo ir suderinamumo, susisiektimo su vaistininkais problemos. Šios problemos yra taip pat svarbios, nes sąveika taip gali pasireikšti tarp vaistų ir maisto ar maisto papildų bei augalinių preparatų. Didžiausią rizikos grupę sudaro pagyvenę ir senyvi pacientai, kurie dažniausiai serga įvairiomis ligomis ir vartoja daugybę vaistų (įskaitant nereceptinius) bei maisto papildų.

Norint įvertinti platesnį vaistininkų ir pacientų požiūrį apie vaistų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse, jų buvo paprašyta įvertinti tris pagrindinius aspektus – kainą, kokybę ir pristatymą. Galimi atsakymų pasirinkimai buvo: „labai gerai“, „gerai“, „vidutiniškai“, „prastai“, „labai prastai“ arba „neturiu nuomonės“. Gauti duomenys pateikti 17 lentelėje.

17 lentelė. Abiejų tiriamųjų grupių vaistų kainų, kokybės nuotolinio platinimo vaistinėse bei pristatymo įvertinimas

Klausimas	Atsakymas	VAISTININKAI		PACIENTAI		
		Kiekis (N)	Kiekis (proc.)	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)	
Įvertinkite šiuos nuotolinio platinimo vaistinėse įsigyjamų vaistų aspektus:	Kaina	Labai gerai	29	32,95%	51	40,48%
		Gerai	35	39,77%	45	35,71%
		Vidutiniškai	15	17,05%	17	13,49%
		Prastai	2	2,27%	1	0,8%
		Labai prastai	-	-	-	-
		Neturiu nuomonės	7	7,96%	12	9,52%
	Kokybė	Labai gerai	25	28,41%	48	38,1%
		Gerai	36	40,90%	57	45,24%
		Vidutiniškai	15	17,05%	8	6,35%
		Prastai	4	4,55%	-	-
		Labai prastai	-	-	-	-
		Neturiu nuomonės	8	9,09%	13	10,31%
	Pristatymas	Labai gerai	20	22,73%	49	38,89%
		Gerai	38	43,18%	47	37,30%
		Vidutiniškai	20	22,73%	14	11,11%
		Prastai	3	3,41%	1	0,8%
		Labai prastai	1	1,14%	3	2,38%
		Neturiu nuomonės	6	6,81%	12	9,52%

Vaistininkai, kaip matome, kainas nuotolinio platinimo vaistinėse daugiausiai vertina labai gerai (32,95%) arba gerai (39,77%), nedidelė dalis vidutiniškai (17,05%) ir tik 2,27% prastai. Nei vienas respondentas nepasirinko atsakymo „labai prastai“, o 7,96% šiuo klausimu nuomonės neturi. Kokybės atžvilgiu – 28,41% sutinka, kad vaistų, įsigyjamų internetu, kokybė labai gera arba gera (40,90%), 17,05% mano, jog vidutiniška, o 4,55% atsakiusiųjų vertina kokybę prastai. Vėl gi, nei vienas respondentas neįvertino aspekto „labai prastai“, o dalis (9,09%) neturi nuomonės. Pristatymą daugiausiai respondentų įvertino gerai (43,18%), vienodą kiekį atsakymų surinko „labai gerai“ (22,73%) „vidutiniškai“ (22,73%) įvertinimai. 3,41% pristatymą vertina prastai, 1,14% labai prastai, o 6,81% neturi nuomonės.

Pacientų imtyje kainos įvertintos labai gerai (40,48%) arba gerai (35,71%). Tik 13,49% vertina vidutiniškai, o 0,8% prastai. Nei vienas pacientas vaistų kainų neįvertino „labai prastai“, likusi dalis (9,52%) pažymėjo, jog neturi nuomonės. Internetu įsigyjamų kokybę daugiausia

pacientų įvertino gerai (45,24%), truputį mažiau labai gerai (38,1%) ir tik 6,35% vidutiniškai. Kokybės aspektas nesulaukė nei vieno „prastai“ ir „labai prastai“ įvertinimo. 10,31% atsakė, jog nuomonės apie nuotolinio platinimo vaistinėse įsigyjamų vaistų kokybę neturi. Pristatymu pacientai, iš esmės, patenkinti – vertina jį labai gerai (38,89%) arba gerai (37,30%). 11,11% atsakiusiųjų mano, kad yra kur tobulėti, tad vertina vidutiniškai, 0,8% prastai, o 2,38% net gi labai prastai. 9,52% pažymėjo, jog nuomonės neturi.

Taigi, išanalizavus abiejų lentelių duomenis, galima daryti išvadą, jog tiek pacientai, tiek vaistininkai visus aspektus – kainą, kokybę ir pristatymą – daugiausiai vertina labai gerai arba gerai, nors ir tarp atsakiusiųjų yra ir tokių, kuriems nuotolinio platinimo vaistinėse kažko trūksta iki gero jų įvertinimo.

Galiausiai, vaistininkai ir pacientai atsakė į klausimą ar rekomenduoja vaistinių preparatų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse savo artimiesiems, draugams bei kitiems pažįstamiems. Galimi atsakymų variantai buvo: „rekomenduoju“, „nerekomenduoju“ ir „neturiu nuomonės“. Atsakymų rezultatai pateikti 18 lentelėje.

18 lentelė. Tiriamųjų grupių nuomonė apie nuotolinio platinimo vaistinių rekomendacijas

Klausimas	Atsakymas	VAISTININKAI		PACIENTAI	
		Kiekis (N)	Kiekis (proc.)	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Ar rekomenduoiate vaistinių preparatų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse (draugams, artimiesiems ir kt.)?	Rekomenduoju	28	31,8%	80	63,5%
	Nerekomenduoju	41	46,6%	5	4%
	Neturiu nuomonės	19	21,6%	41	32,5%

Rezultatai parodė, kad vaistų įsigijimą nuotoliu rekomenduoja tik trečdalis (31,8%) vaistininkų apklausos respondentų, o net 46,6% – nerekomenduoja. Likusi dalis (21,6%) pažymėjo, jog neturi nuomonės.

Pacientų apklausos rezultatai ženkliai skiriasi nuo vaistininkų. Daugiau nei pusė atsakiusiųjų (63,5%) rekomenduoja vaistų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse ir tik 4% nerekomenduoja. 32,5% atsakė, jog šiuo klausimu nuomonės neturi.

Apibendrinant, matyti, jog vaistininkų ir pacientų nuomonės dėl rekomendacijos vaistinius preparatus įsigyti internetu skiriasi. Galima daryti prielaidą, kad tokiam atsakymų pasiskirstymui

įtaką turėjo 3.3 skyriuje aptariamai šios paslaugos privalumai ir trūkumai. Trumpai: dauguma vaistininčių buvo neigiamos nuomonės, argumentuodami tuo, kad vaistų įsigijimas internetu vis dar yra painus ir ilgas procesas, kuris skatina neadekvačius pirkimus, o galiausiai pacientui atėjus į vaistinę atsiimti užsakymo, tenka taisyti kliento pridarytas klaidas. Tuo tarpu pacientai buvo teigiamos nuomonės, nes jų atžvilgiu tai yra be galo naudinga – padeda sutaupyti laiko, nereikia stovėti eilėse ir pateikiami geresni pasiūlymai nei fizinėse vaistinėse.

3.2. Vaistų įsigijimo internetu privalumų ir trūkumų, remiantis vaistininčių ir pacientų nuomonėmis, vertinimas

Vaistininčių imtyje dalyvavo 87 vaistininčiai, iš surinktų ir 19 lentelėje ir 20 lentelėje pateiktų duomenų matyti, kad, tiek pagal rangus, tiek pagal procentus, didžiausią įtaką pacientų apsipirkimui nuotolinio platinimo vaistinėse daro galimybė sutaupyti laiko (81,82%) (1-2 rangas) ir apsipirkti visa parą (80,68%) (1-2 rangas), prekių pristatymas į nurodytą vietą (77,27%) (3 rangas), platesnis asortimentas (72,72%) (4 rangas), didesnės nuolaidos ir mažesnės kainos (76,14%) (5 rangas) bei įvairūs pasiūlymai, kurių nėra fizinėse vaistinėse (63,64%) (6 rangas) ir galiausiai – prieiga asmenims, kurie fiziškai nepajėgus atvykti į visuomenės vaistinę (72,72%) (7 rangas). Taip pat dauguma sutinka, jog konfidencialumas (57,96%) (8 rangas), visuomenės vaistinės arti namų nebuvimas (50%) (9 rangas), baimė užsikrėsti bakterinėmis ir virusinėmis ligomis (47,73%) (10 rangas) bei galimybė išvengti neigiamų emocijų perkant kai kuriuos „nepatogius vaistus“ (40,91%) (11 rangas), irgi yra svarbūs faktoriai, skatinantys pacientus rinktis nuotolinio platinimo vaistines.

19 lentelė. Vaistininčių atsakymai pagal rangus nuo svarbiausio aspekto iki mažiau svarbaus

Klausimas	Atsakymas	Kriterijaus įvertinimas	Rangas
Kokie veiksniai skatina pacientus vaistus pirkti nuotolinio platinimo vaistinėse? Įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinių naudojimosi aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Apsiperkant internetu sutaupoma laiko	372	1-2
	Galimybė apsipirkti visa parą	372	1-2
	Prekių pristatymas į pageidaujama vietą, namus	365	3
	Didesnės nuolaidos/mažesnės kainos	362	4
	Platesnis asortimentas	345	5
	Žmogus fiziškai nepajėgus atvykti į vaistinę	344	6
	Įvairūs pasiūlymai, kurie nepateikiami fizinėse vaistinėse	331	7
	Konfidencialumas	313	8
	Arti namų nėra vaistinės	286	9

	Baimė užsikrėsti ligomis	278	10
	Galimybė išvengti neigiamų emocijų perkant kai kuriuos „nepatogius“ vaistus (pvz.: narkotinius vaistinius preparatus)	264	11

20 lentelė. Vaistininkų dalis, pažymėjusių „sutinku“ ir „visiškai sutinku“ prie teiginių (pilna duomenų lentelė – žr. Priedas nr. 3)

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Kokie veiksniai skatina pacientus vaistus pirkti nuotolinio platinimo vaistinėse? Įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinių naudojimosi aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Apsiperkant internetu sutaupoma laiko	72	81,82%
	Galimybė apsipirkti visa parą	71	80,68%
	Prekių pristatymas į pageidaujama vietą, namus	68	77,27%
	Didesnės nuolaidos/mažesnės kainos	67	76,14%
	Platesnis asortimentas	64	72,72%
	Žmogus fiziškai nepajėgus atvykti į vaistinę	64	72,72%
	Įvairūs pasiūlymai, kurie nepateikiami fizinėse vaistinėse	56	63,64%
	Konfidencialumas	51	57,96%
	Arti namų nėra vaistinės	44	50%
	Baimė užsikrėsti ligomis	42	47,73%
	Galimybė išvengti neigiamų emocijų perkant kai kuriuos „nepatogius“ vaistus (pvz.: narkotinius vaistinius preparatus)	36	40,91%

Taigi, vaistininkų nuomone, pacientai pagrįdai renkasi nuotolinio platinimo vaistines dėl papildomų galimybių, kurios negalimos visuomenės vaistinėse: platus prekių asortimentas, galimybė užsisakyti norimas prekes bet kuriuo paros metu ir atsiimti patogiu adresu, gauti geresnius pasiūlymus ir taip sutaupyti finansiškai. Taip pat svarbu tai, kad nereikia gaišti laiko stovint eilėse ir nuotolinio platinimo vaistinės pasiekiamos visiems – neįgaliems, sunkiai judantiems, senyvo amžiaus žmonėms.

Pagal rangus (žr. 21 lentelė), pacientų nuomone svarbiausi nuotolinio platinimo vaistinių naudojimosi aspektai yra laiko sutaupymas (1 rangas), galimybė užsakymą pateikti visą parą (2 rangas) ir suteikiama prieiga neįgaliems ar apriboto judėjimo asmenims (3 rangas). Toliau eilėje eina rizikos apsikrėsti bakterinėmis ar virusinėmis ligomis nebuvimas (4 rangas) ir tai, jog nuotolinio platinimo vaistinės yra naudingos atokiau gyvenantiems asmenims (5 rangas). Mažesnės

kainos, vaistininų nuomone, pagal svarbumą yra 6-oje vietoje (6 rangas), tik e-vaistinėse pateikiami pasiūlymai – 7-oje vietoje (7 rangas), o platesnis asortimentui skiriama 8-a vieta (8 rangas). Lentelės pabaigą dalinasi galimybė išvengti socialinių dirgiklių (9 rangas), galimas prekių užsakymas į pageidaujamą vietą (10 rangas) ir neigiamų emocijų išvengimas perkant „nepatogius vaistus“ (11 rangas).

21 lentelė. Pacientų atsakymai pagal rangus nuo svarbiausio aspekto iki mažiau svarbaus

Klausimas	Atsakymas	Kriterijaus įvertinimas	Rangas
Jeigu naudojate nuotolinio platinimo vaistinėmis, įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinių naudojimosi aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Padeda sutaupyti laiko	420	1
	Apsipirkimas galimas visą parą	410	2
	Patogu negaliai ar apribotą judėjimą dėl ligos turintiems asmenims	409	3
	Nėra pavojaus užsikrėsti oru plintančiomis ligomis (pvz. gripas, COVID-19)	403	4
	Suteikia prieigą atokesnėse vietovėse gyvenantiems žmonėms	396	5
	Didesnės nuolaidos/mažesnės kainos	395	6
	Įvairūs pasiūlymai, kurie nepateikiami fizinėse vaistinėse	390	7
	Platesnis asortimentas	386	8
	Suteikiamas privatumas, nėra socialinių dirgiklių	385	9
	Galimas vaistų pristatymas į pageidaujamą vietą pageidaujamu laiku	380	10
	Galimybė išvengti neigiamų emocijų perkant kai kuriuos „nepatogius“ vaistus (pvz.: narkotinius vaistinius preparatus)	376	11

Procentaliai pasiskirstymas pavaizduotas 22 lentelėje. Kaip matome, pacientų apklausos rezultatai paantrina vaistininų nuomonei, jog pirkėjus apsipirkti nuotoliu motyvuoja laiko sutaupymas (90,21%) (1 rangas), galimas apsipirkimas visą parą (87,78%) (2 rangas), didesnės nuolaidos ir mažesnės kainos (81,31%) (6 rangas), platesnis asortimentas (80%) (8 rangas), suteikiama prieiga neįgaliams ar riboto fizinio aktyvumo asmenims (87,78%) (3 rangas). Likusieji faktoriai, tokie kaip: nėra pavojaus užsikrėsti bakterinėmis ar virusinėmis ligomis (pvz., koronavirusas, gripas) (88,89%) (4 rangas), galimybė užsakymą gauti į pageidaujamą vietą (87,5%) (10 rangas), suteikiama prieiga atokesnėse vietovėse gyvenantiems asmenims (83,51%) (5 rangas), įvairūs, tik e-vaistinėse galimi pasiūlymai (81,31%) (7 rangas) bei galimybė išvengti

socialinių dirgiklių (81,12%) (9 rangas) ir nemalonių emocijų perkant „nepatogius“ vaistus (77,78%) (11 rangas) – pacientams pasirodė ne mažiau svarbūs.

22 lentelė. Pacientų dalis, pažymėjusių „sutinku“ ir „visiškai sutinku“ prie teiginių (pilnos duomenų lentelės – žr. Priedas nr. 4)

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Jeigu naudojate nuotolinio platinimo vaistines, įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinių naudojimosi aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Padeda sutaupyti laiko	83	90,21%
	Nėra pavojaus užsikrėsti oru plintančiomis ligomis (pvz. gripas, COVID-19)	80	88,89%
	Patogu negalią ar apribotą judėjimą dėl ligos turintiems asmenims	79	87,78%
	Apsipirkimas galimas visą parą	79	87,78%
	Galimas vaistų pristatymas į pageidaujamą vietą pageidaujamu laiku	77	87,5%
	Suteikia prieigą atokesnėse vietovėse gyvenantiems žmonėms	76	83,51%
	Didesnės nuolaidos/mažesnės kainos	74	81,31%
	Įvairūs pasiūlymai, kurie nepateikiami fizinėse vaistinėse	74	81,31%
	Suteikiamas privatumas, nėra socialinių dirgiklių	73	81,12%
	Platesnis asortimentas	72	80%
	Galimybė išvengti neigiamų emocijų perkant kai kuriuos „nepatogius“ vaistus (pvz.: narkotinius vaistinius preparatus)	70	77,78%

Apibendrinus, rangų ir procentų analizė atskleidžia, kad pacientai renkasi nuotolinio platinimo vaistines norėdami sutaupyti ne tik laiko, bet ir finansų atžvilgiu, išvengti privatumo problemų (ypatingai perkant „nepatogius“ vaistus) ir oro-lašeline būdu plintančių ligų. Apsipirkti nuotoliu taip pat skatina didesnis prekių pasirinkimas ir galimybė pateikti užsakymą visą parą, nurodant norimą pristatymo vietą. Taip pat, nuotolinio platinimo vaistinės yra svarbios atokiau nuo miesto bei neįgaliesiems ar dėl ligos sunkiai judantiems asmenims.

Vaistinėlių apklausos duomenys rodo (žr. 23 lentelė ir 24 lentelė), kad aspektų pasiskirstymas pagal rangus ir procentus yra vienodas. Daugiausiai pritarimo sulaukė teiginiai dėl pacientų įgūdžių trūkumo naudojantis telefonu, kompiuteriu ir pan. (85,23%) (1 rangas), asmens

polinkis realiai konsultacijai (72,73%) (2 rangas), per didelis kiekis ar nesuprantama informacija (61,36%) (3 rangas) bei nepasitikėjimas internetine prekyba (54,56%) (4 rangas). Šiek tiek įtakos nuotolinio platinimo vaistinių nesinaudojimui turi ilgas užsakymo laukimas (47,72%) (5 rangas) ir abejonės dėl duomenų apsaugos (36,36%) (6 rangas).

23 lentelė. Vaistininčių atsakymai pagal rangus nuo svarbiausio aspekto iki mažiau svarbaus

Klausimas	Atsakymas	Kriterijaus įvertinimas	Rangas
Kokie veiksniai stabdo pacientus nuo vaistų įsigijimo internetu? Įvertinkite nesinaudojimo nuotolinio platinimo vaistinėmis aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Įgūdžių trūkumas naudojantis elektroniniais prietaisais (telefonas, kompiuteris)	377	1
	Asmuo nelinkęs konsultuotis internetinėje erdvėje	347	2
	Pateikiama per daug informacijos ar sunkiai sekasi ją suprasti	326	3
	Nepasitikima internetine prekyba	312	4
	Per ilgas užsakymo laukimas	297	5
	Susirūpinimas dėl asmeninės ir finansinės informacijos apsaugos	272	6

24 lentelė. Vaistininčiai, pasirinkę „sutinku“ ir „visiškai sutinku“ prie teiginių (pilna duomenų lentelė – žr. Priedą nr. 5)

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Kokie veiksniai stabdo pacientus nuo vaistų įsigijimo internetu? Įvertinkite nesinaudojimo nuotolinio platinimo vaistinėmis aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Įgūdžių trūkumas naudojantis elektroniniais prietaisais (telefonas, kompiuteris)	75	85,23%
	Asmuo nelinkęs konsultuotis internetinėje erdvėje	64	72,73%
	Pateikiama per daug informacijos ar sunkiai sekasi ją suprasti	54	61,36%
	Nepasitikima internetine prekyba	48	54,56%
	Per ilgas užsakymo laukimas	42	47,73%
	Susirūpinimas dėl asmeninės ir finansinės informacijos apsaugos	32	36,36%

Dauguma šiuolaikinių jaunų žmonių yra imlūs technologijoms ir pateiktai informacijai, todėl rečiau susiduria su problemomis perkant internetu. Todėl galima daryti prielaidą jog vaistininčių

atsakymai yra labiau orientuoti į senyvo amžiaus žmones, kurie sudaro labai didelę dalį vaistinės pirkėjų.

Pacientų atsakymų analizė pagal procentus ir rangus (žr. 25 lentelė ir 26 lentelė) atskleidžia, kad kaip aspektus, lemiančius nuotolinio platinimo vaistinių nenaudojimą, pagrinde galima būtų išskirti tik tai jog dauguma nesijaučia patogiai konsultuojantis nuotoliu (38,57%) (1 rangas) ir norėtų greitesnio užsakymo pristatymo (28,35%) (2 rangas). 19,4% (3 rangas) abejoja duomenų sauga apsiperkant nuotolinio platinimo vaistinėse, (4 rangas) 14,93% atsakiusiųjų sunku suprasti e-vaistinių svetainėse pateiktą informaciją, 13,43% (5 rangas) išvis nepasitiki internetine prekyba, (6 rangas) 13,23% baiminasi elektroninių atakų, o likusiems (7 rangas) (11,75%) trūksta įgūdžių naudojantis išmaniosiomis technologinėmis priemonėmis.

25 lentelė. Pacientų atsakymai pagal rangus nuo svarbiausio aspekto iki mažiau svarbaus

Klausimas	Atsakymas	Kriterijaus įvertinimas	Rangas
Jeigu nesinaudojate nuotolinio platinimo vaistinėmis, įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinėmis nesinaudojimo aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Nesu linkęs (usi) konsultuotis internetinėje erdvėje	205	1
	Per ilgas užsakymo laukimas	170	2
	Nesu įsitikinęs, jog įsigyjant vaistus internetu, mano privatumas yra užtikrinamas	150	3
	Sunku suprasti pateiktą informaciją	140	4
	Nepasitikiu internetine prekyba	127	5
	Vaistų įsigijimas internetu man neatrodo saugus dėl galimų elektroninių atakų	142	6
	Trūksta įgūdžių naudojantis elektroniniais prietaisais (telefonu, kompiuteriu)	111	7

26 lentelė. Pacientai, pasirinkę „sutinku“ ir „visiškai sutinku“ prie teiginių (pilna duomenų lentelė – žr. Priedą nr. 6)

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Jeigu nesinaudojate nuotolinio platinimo vaistinėmis, įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinėmis nesinaudojimo aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Nesu linkęs (usi) konsultuotis internetinėje erdvėje	27	38,57%
	Per ilgas užsakymo laukimas	19	28,35%
	Nesu įsitikinęs, jog įsigyjant vaistus internetu, mano privatumas yra užtikrinamas	13	19,4%
	Sunku suprasti pateiktą informaciją	10	14,93%
	Nepasitikiu internetine prekyba	9	13,43%
	Vaistų įsigijimas internetu man neatrodo saugus dėl galimų elektroninių atakų	9	13,23%
	Trūksta įgūdžių naudojantis elektroniniais prietaisais (telefonu, kompiuteriu)	8	11,75%

Taigi, galima daryti išvadą, kad pacientai pasitiki internetine prekyba ir nesijaudina dėl asmeninės informacijos pateikimo, tačiau gyvo kontakto trūkumas ir pristatymo laukimas demotyvuoja rinktis nuotolinio platinimo vaistines. Natūralu, kad šiuolaikiniame pasaulyje žmogus nori prekę gauti kuo greičiau, ypatingai tai aktualu apsirgus, o realų kontaktą, kuris padeda labiau įsigilinti į pacientą kamuojančias problemas, vargu ar kada technologijos sugebės pakeisti.

Taip pat pacientams buvo užduotas atvirojo tipo klausimas, siekiant išsiaiškinti ko, jų nuomone, trūksta nuotolinio platinimo vaistinėms. Dažnai pasikartojantis atsakymai buvo, kad trūksta aiškesnės ir detalesnės informacijos apie vaistų vartojimą, jų sudėtį, galimybes patikrinti vaistų ar augalinių preparatų suderinamumą, išsamesnio vaistų filtravimo. Nemaža dalis pacientų taip pat norėtų daugiau nuolaidų/geresnių kainų, greitesnės konsultacijos ir galimybes ją suteikti vaizdo skambučiu. Taip pat, buvo pasiūlymų spartesniam ir nemokamam pristatymui ne tik į vaistines, bet ir į paštomatus. Vienas respondentas pakomentavo, jog trūksta patogios e-vaistinės programėlės – tai, mano nuomone, tikrai padidintų nuotolinio platinimo vaistinių pardavimus. Kita dalis atsakiusiųjų pasigedo daugiau informacijos apie nuotolinio platinimo vaistinių naudojimąsi, aiškesnės pirkimo sistemos, tačiau nemažai buvo ir tokių, kurių nuomone nuotolinio platinimo vaistinėms nieko netrūksta. Vadinasi, nuotolinio platinimo vaistinėms yra vietos, kur tobulėti, kad būtų patenkinti visi pirkėjo lūkesčiai ir norai.

3.3. Veiksnių galinčių lemti, kad vaistų pardavimas nuotoliniu būdu ateityje taps priimtinesnis pacientams ir vaistininkams, vertinimas

Praeitais metais nuotolinio platinimo vaistinėse atsirado nauja funkcija, leidžianti pacientams užsisakyti jiems paskirtus receptinius vaistus iš bet kurios platformoje esančios vaistinės. Respondentų, dalyvavusių apklausoje, buvo pasiteirauta, ką jie mano apie šią naujovę. Apklausų rezultatai pateikti 27 lentelėje.

27 lentelė. Tiriamųjų grupių naujos paslaugos – vaistų išdavimo nuotoliu – vertinimas

Klausimas	Atsakymas	VAISTININKAI		PACIENTAI	
		Kiekis (N)	Kiekis (proc.)	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Kaip manote, ar receptinių vaistų išdavimas nuotoliu yra naudinga naujovė?	Taip	48	54,5%	112	88,9%
	Ne	40	45,5%	14	11,1%

Vaistininkų atsakymai pasiskirstę beveik po lygiai – 54,5% mano, jog receptinių vaistinių preparatų išdavimas nuotoliu yra naudinga naujovė, o 45,5% su šiuo teiginiu nesutinka. Siekiant išsiaiškinti platesnį požiūrį į šį klausimą, vaistininkų buvo paprašyta pakomentuoti savo pasirinkimą.

Atsakymuose dažnai kartojosi šie pagrindiniai teigiami faktoriai: receptinių vaistinių preparatų išdavimas nuotoliu padeda sutaupyti laiko, sumažinamas infekcijų platinimas, leidžia pacientui pasirinkti jam prieinamiausią kainą, ypač naudinga esant vaistų trūkumui – pacientui nereikia klaidžioti per vaistines ieškant reikiamo vaisto, internetu užsisakinėjant receptinius vaistus žmogus privalo turėti receptą, todėl negalimos įprastos manipuliacijos, kaip, kad „pamiršau“ arba „tai man kaimynė rekomendavo“, kurios dažnai vyksta fizinėse vaistinėse. Kitas, nemažiau svarbus argumentas buvo tai, kad ši naujovė naudinga neįgaliems ir atokesnėse vietovėse gyvenantiems asmenims: *„Vaistinių kaimuose mažėja, med. punktų taip pat vos vienas kitas likęs, todėl nuotolinis vaistų įsigijimas greitai taps vieninteliu įrankiu, padėsiančiu kaimo žmonėms, nevairuojantiems ar dėl kitų priežasčių negalintiems nuvažiuoti į didesnę miestą už keliasdešimt kilometrų. Iš bet kurio miesto nuotoliniu būdu savo tėvams-senjorams vaistus gali užsakyti ir vaikai, o atvežama tiesiai jiems į namus.“*

Neigiamai apie šią naujovę atsiliepę vaistininkai savo atsakymą argumentavo tuo, kad receptinių vaistų išdavimas nuotoliu yra pakankamai sudėtingas ir ilgas procesas, kuris pacientams

vis dar šiek tiek painus. Tai skatina neadekvačius, neprofesionalių pirkimus, neteisingą ir neracionalų vaistų vartojimą bei fizinę vaistinę padaro nuotolinio platinimo vaistinės „paštomatu“. Respondentai piktinosi, kad vis tiek atėjus pacientams į fizinę vaistinę atsiimti užsakymo, neretai tenka taisyti klaidas dėl paciento nekompetencijos: žmonės pasirenka neteisingą kiekį, neteisingą vaistą, atvykę persigalvoja ir nori rinktis kitą, apsunkina vaistininkų darbą. Taip pat pastebėta, kad dažnai piktnaudžiuojama vaistų kiekiu, bandoma „apeiti“ taisykles ir vaistų išdavimo normas. Kito susirūpinusio specialisto nuomone *„Receptiniai vaistai turi būti išduodami su realia konsultacija vaistinėje, užtikrinant vaistams reikiamą temperatūros režimą, įvertinant reguliarios gydymo taktikos laikymąsi, bei galimas klaidas receptuose ar paskyrime.“* Taip pat akcentuota ir kita problema: *„Žmonės nusivilia, kad tenka labai ilgai laukti norimo vaisto. Ypatingai, kol žmogus nepakelia telefono, kai skambina konsultuojantis vaistininkas ir nesupasakoja kaip vartoti vaistą, tol vaistas neišsiunčiamas pacientui. Kitas dalykas, kad ypatingai senjorams reikia ant dėžutės užrašyti vartojimą, juo labiau, kai žmogus turi bėdų su atmintimi. O vien žodinis susakymas greituoju, kaip vartoti vaistus, neduoda naudos, nes dažnai senjorai tuoj pat pamiršta, kas buvo pasakyta. Viską reikia užrašyti aiškiai.“* Daugumos nuomone receptinių vaistų išdavimas turi būti vaistinėse su vaistininko priežiūra. nuotoliniu būdu būtų galima išduoti tik lėtinėmis ligomis sergantiems ir eilę metų vartojantiems tuos pačius vaistus pacientams.

Pacientų apklausos rezultatai atkleidžia, kad beveik visi (88,9%) atsakiusieji yra vienareikšmiškai tokios pačios nuomonės, kad vaistų išdavimas nuotoliu yra naudinga nuotolinio platinimo vaistinių paslauga. Tik 11,1% pažymėjo jog su pastaruoju teiginiu nesutinka. Norint geriau suprasti, kas turėjo įtaką tokiam atsakymų pasiskirstymui, pacientų taip pat buvo paprašyta pakomentuoti savo pasirinkimą.

Kaip didžiausius receptinių vaistų išdavimo nuotoliu privalumus, pacientai įvardino: laiko sutaupymą, nes nereikia stovėti eilėse ir patogiau atsiėmimą derinti su savo dienos tvarka bei *„atsiimdamas būsi užtikrintas, jog vaistinė turės reikiamų medikamentų ir nereiks keliauti i kitą įstaigą“*, galimybę palyginti kainas (ir taip sutaupyti dar ir finansiškai), bakterijų ir virusų plitimo mažinimą, didesnę prieigą prie vaistų pacientams, gyvenantiems atokiose arba kaimo vietovėse, kur tradicinės vaistinės gali būti sunkiai prieinamos ir pacientams, turintiems judėjimo problemų ar negalių, dėl kurių sunku patiems nuvykti į vaistinę.

Neigiamų komentarų buvo tik keli, kuriuose pagrinde įvardijamas piktnaudžiavimas vaistiniais preparatais, jeigu jie pakliūtų ne tam, kam skirti ir, kad nors vaistų išdavimas nuotoliu

yra naudinga, greita ir patogiu, visgi, kai kurių pacientų nuomone, tai nėra taip saugu ar tikslu kaip fizinėse vaistinėse.

Vertinant ateities perspektyvas tiek pacientų, tiek vaistininkų buvo paklausta, kas, jų manymu, galėtų daryti įtaką priimtinesniam vaistų įsigijimui nuotoliniu būdu ir įvertinti pateiktus veiksnius nuo skalėje nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesvarbu; 2 – nesvarbu; 3 – vidutiniškai svarbu; 4 – svarbu; 5 – labai svarbu).

Vaistininkų apklausos rezultatuose veiksniai, galintys daryti įtaką priimtinesniam požiūriui į vaistų išdavimą nuotoliu, yra išsidėstę šia tvarka: elektroninio pranešimo atsiuntimas, pranešantis apie besibaigiantį galioti receptą (1 rangas), garantuotas paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko kontaktas (2 rangas), tinkamos temperatūros užtikrinimas vaistinių preparatų transportavimo metu (3 rangas), galimybė pacientams peržiūrėti savo vaistų pirkimo istorija ir kitą svarbią informaciją, susijusia su jų sveikata (4 rangas), finansinės ir asmeninės informacijos apsaugos užtikrinimas (5 rangas), didesnis darbo užmokestis vaistininkams (6 rangas), siūlomos įvairios paslaugos ar prekės, kurios prieinamos tik e-vaistinėse (7 rangas), internetinis klausimynas, skirtas sveikatos būklei įvertinti (8 rangas) ir galimybė daugiau sužinoti apie konsultuojantį vaistininką (9 rangas) (žr. 28 lentelė).

28 lentelė. Vaistininkų nuomone svarbiausi veiksniai, galintys lemti ateityje priimtinesni požiūrį į vaistų platinimą nuotoliniu būdu (atsakymų pasiskirstymas pagal rangus)

Atsakymas	VAISTININKAI	
	Kriterijaus įvertinimas	Rangas
Būtų atsiunčiamas pranešimas el. paštu, pranešantis apie besibaigiantį galioti receptą (toks priminimas pagerintų pacientų vaistų terapijos laikymąsį)	363	1
Būtų užtikrintas garantuotas paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko kontaktas (t.y. kilus kokiems nors neaiškumams vaistininkas farmacinės paslaugos suteikimo metu galėtų pasikonsultuoti su gydytoju)	359	2
Būtų užtikrinta, kad transportavimo metu bus parinkta tinkama temperatūra	346	3
Galimybė pacientams internetu peržiūrėti savo pirktų vaistų istoriją ar kitą informaciją apie savo sveikatą	343	4
Atliktų finansinių operacijų ir pirktų vaistų istorijos slaptumo užtikrinimas	334	5

Vaistininkams dirbantiems šioje srityje tai būtų patrauklus ir gerai apmokamas darbas, turintis aiškius pranašumus	326	6
Būtų siūlomos tokios paslaugos ar prekės, kurios neprieinamos kontaktiniu būdu (pvz.: galimybė gauti daugiau informacijos apie etinių ir generinių vaistų savybių palyginimus ar vaistų, kurių negalima nusipirkti tradicinėje vaistinėje)	315	7
Internetinis sveikatos būklės įvertinimas, atliekamas naudojant internetinį klausimyną, kuris padėtų priimti pacientui sprendimą dėl vaisto poreikio (aktualu norint išvengti neracionalaus nereceptinių vaistų vartojimo)	310	8
Pacientas turėtų daugiau informacijos apie vaistininką, kuris teikia farmacinę paslaugą (pvz.: nekiltų abejonių dėl vaistininko kompetencijos ar tai kad paslaugą teikia farmakoteknikas)	276	9

Pacientų apklausos rezultatai beveik yra tokie patys, kaip vaistininkų. Pagal rangus, nuo svarbiausio veiksnio iki mažiau svarbaus, teiginiai yra išsidėstę šitaip: pranešimo atsiuntimas elektroniniu paštu (1 rangas), paciento su gydytoju ir vaistininku kontakto užtikrinimas (2 rangas), galimybė peržiūrėti savo vaistų pirkimo istoriją e-vaistinėje (3 rangas), tinkamų transportavimo sąlygų užtikrinimas (4 rangas), didesni atlyginimai šioje srityje dirbantiems vaistininkams (5 rangas), atliktų finansinių operacijų ir vaistų pirkimo istorijos apsaugos užtikrinimas (6 rangas), išskirtinės, tik e-vaistinėje prieinamos prekės ir paslaugos (7 rangas), internetinis klausimynas, padėsiantis pacientui apsispręsti dėl vaisto poreikio (8 rangas) ir prieiga prie informacijos apie farmacinę paslaugą teikiančią vaistininką (9 rangas) (žr. 29 lentelė).

29 lentelė. Pacientų nuomone svarbiausi veiksniai, galintys lemti ateityje priimtinesni požiūrį į vaistų platinimą nuotoliniu būdu (atsakymų pasiskirstymas pagal rangus)

Atsakymas	PACIENTAI	
	Kriterijaus įvertinimas	Rangas
Būtų atsiunčiamas pranešimas el. paštu, pranešantis apie besibaigiantį galioti receptą (toks priminimas pagerintų pacientų vaistų terapijos laikymąsi)	549	1
Būtų užtikrintas garantuotas paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko kontaktas (t.y. kilus kokiems nors neaiškumams vaistininkas farmacinės paslaugos suteikimo metu galėtų pasikonsultuoti su gydytoju)	547	2
Galimybė pacientams internetu peržiūrėti savo pirktų vaistų istoriją ar kitą informaciją apie savo sveikatą	543	3
Būtų užtikrinta, kad transportavimo metu bus parinkta tinkama temperatūra	541	4
Vaistininkams dirbantiems šioje srityje tai būtų patrauklus ir gerai apmokamas darbas, turintis aiškius pranašumus	531	5
Atliktų finansinių operacijų ir pirktų vaistų istorijos slaptumo užtikrinimas	527	6
Būtų siūlomos tokios paslaugos ar prekės, kurios neprieinamos kontaktiniu būdu (pvz.: galimybė gauti daugiau informacijos apie etinių ir generinių vaistų savybių palyginimus ar vaistų, kurių negalima nusipirkti tradicinėje vaistinėje)	516	7
Internetinis sveikatos būklės įvertinimas, atliekamas naudojant internetinį klausimyną, kuris padėtų priimti pacientui sprendimą dėl vaisto poreikio (aktualu norint išvengti neracionalaus nereceptinių vaistų vartojimo)	500	8
Pacientas turėtų daugiau informacijos apie vaistininką, kuris teikia farmacinę paslaugą (pvz.: nekiltų abejonių dėl vaistininko kompetencijos ar tai kad paslaugą teikia farmakoteknikas)	497	9

Taigi, kaip matome, tiek vaistininkai, tiek pacientai yra labai panašios nuomonės dėl veiksnių, galinčių lemti tai, jog vaistinių preparatų išdavimas nuotoliniu būdu taps priimtinesnis visuomenei.

Procentinis nuomonių pasiskirstymas šiuo klausimu pavaizduotas 30 lentelėje.

30 lentelė. Vaistininkų ir pacientų kiekis, kurie pasirinko „sutinku“ arba „visiškai sutinku“ prie pateiktų teiginių (pilna duomenų lentelė – žr. Priedą nr. 7)

Atsakymas	VAISTININKAI		PACIENTAI	
	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Būtų atsiunčiamas pranešimas el. paštu, pranešantis apie besibaigiantį galioti receptą (toks priminimas pagerintų pacientų vaistų terapijos laikymąsi)	69	78,41%	108	85,72%
Būtų užtikrintas garantuotas paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko kontaktas (t.y. kilus kokiems nors neaiškumams vaistininkas farmacinės paslaugos suteikimo metu galėtų pasikonsultuoti su gydytoju)	65	73,87%	107	84,92%
Galimybė pacientams internetu peržiūrėti savo pirktų vaistų istoriją ar kitą informaciją apie savo sveikatą	61	69,32%	104	82,54%
Būtų užtikrinta, kad transportavimo metu bus parinkta tinkama temperatūra	59	67,05%	101	80,16%
Atliktų finansinių operacijų ir pirktų vaistų istorijos slaptumo užtikrinimas	56	63,64%	99	78,57%
Vaistininkams dirbantiems šioje srityje tai būtų patrauklus ir gerai apmokamas darbas, turintis aiškius pranašumus	51	57,95%	102	80,95%
Būtų siūlomos tokios paslaugos ar prekės, kurios neprieinamos kontaktiniu būdu (pvz.: galimybė gauti daugiau informacijos apie etinių ir generinių vaistų savybių palyginimus ar vaistų, kurių negalima nusipirkti tradicinėje vaistinėje)	49	55,68%	100	79,37%
Internetinis sveikatos būklės įvertinimas, atliekamas naudojant internetinį klausimyną, kuris padėtų priimti pacientui sprendimą dėl vaisto poreikio (aktualu norint išvengti neracionalaus nereceptinių vaistų vartojimo)	48	54,55%	96	76,19%
Pacientas turėtų daugiau informacijos apie vaistininką, kuris teikia farmacinę paslaugą (pvz.: nekiltų abejonių dėl vaistininko kompetencijos ar tai kad paslaugą teikia farmakotechnikas)	37	42,04%	90	71,43%

Matyti, jog vaistininkų imtyje didžioji dalis mano, kad pranešimas apie besibaigiantį galioti receptą (78,41%) (1 rangas) ir paciento-gydytojo bei paciento-vaistininko kontakto užtikrinimas (73,87%) (2 rangas) lemtų didesnę nuotolinio platinimo vaistinių naudojamasi vaistiniams preparatams įsigyti. Respondentų nuomone galimybė pacientams internetu peržiūrėti savo pirktų vaistų istoriją ar kitą informaciją apie savo sveikatą (69,32%) (4 rangas), tinkamos temperatūros transportavimo metu (67,05%) (3 rangas) bei atliktų finansinių operacijų ir pirktų vaistų istorijos slaptumo užtikrinimas (63,64%) (5 rangas), taip pat paskatintų pacientus apsvarstyti vaistų įsigijimą nuotoliu. 57,95% (6 rangas) atsakiusiųjų sutinka, kad darbo sąlygų pagerinimas irgi turėtų įtakos prekybos nuotoliu priimtinumui. Taip pat, daugumos vaistininkų nuomone, išskirtinių prekių ar paslaugų siūlymas (kurios neprieinamos kontaktiniu būdu) (55,68%) (7 rangas), internetinis sveikatos būklės įvertinimas (atliekamas naudojant klausimyną) (54,55%) (8 rangas) ir informacijos apie vaistininką pateikimas (jog nekiltų abejonių dėl vaistininko kompetencijos) (42,04%) (9 rangas) – galėtų prisidėti prie pozityvesnio požiūrio į nuotolinio platinimo vaistinių teikiamas paslaugas.

Pacientų imtyje taip pat nematomas žymus pasiskirstymas ties kuriais nors veiksniais. 85,72% (1 rangas) respondentų palaiko elektroniniu paštu siunčiamų pranešimų idėją, 84,92% (2 rangas) sutinka jog paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko kontakto užtikrinimas ir galimybė pacientams peržiūrėti įsigytų vaistinių preparatų istoriją ir kitą informaciją, susijusią su jų sveikata (82,54%) (3 rangas), turėtų įtakos vaistų įsigijimo nuotoliu priimtimumo skatinimui. Didžioji dalis pritaria, kad tinkamos temperatūros transportavimo metu (80,16%) (4 rangas) ir atliktų finansinių operacijų ir pirkimo istorijos konfidencialumo užtikrinimas (78,57%) (6 rangas), padėtų sumažinti pacientų nerimą, kylantį dėl vaistų kokybės bei duomenų apsaugos. Net 80,95% (5 rangas) pacientų apklausos respondentų mano, kad vaistininkų darbo sąlygų gerinimas gali būti vienas iš veiksnių, lemiantis vaistų įsigijimo nuotoliu priimtimumo didėjimą. Galiausiai, pacientams nemažiau svarbūs pasirodė ir likusieji faktoriai: tik nuotoliu teikiamos paslaugos ar galimos įsigyti prekės (79,37%) (7 rangas), internetinio klausimyno pagalba nustatytas sveikatos būklės įvertinimas (76,19%) (8 rangas) ir galimybė daugiau sužinoti apie konsultuojantį vaistininką (71,43%) (9 rangas).

Apžvelgus abiejų anketų duomenis (pasiskirstymus tiek pagal rangus, tiek pagal procentus), galima daryti išvadą, kad tiek vaistininkai, tiek pacientai yra panašios nuomonės, kalbant apie veiksnius, galinčius daryti įtaką nuotolinio vaistų platinimo paslaugos priimtinumui. Galima sakyti beveik visi išvardinti faktoriai abejoms tiriamosioms grupėms yra daugmaž svarbūs, tačiau daugiausiai potencialo kažką pakeisti turi programinės sistemos tobulinimas – t.y. naujų funkcijų

įdiegimas (tokių kaip pranešimai, susiję su paciento receptais, ligos istorija, tyrimais bei paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko kontakto užtikrinimas).

4. TYRIMO IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Apibendrinus tyrimo rezultatus galima teigti, kad pacientams nuotolinio platinimo vaistinės yra priimtinesnės nei vaistininkams. Tokiose vaistinėse pacientai daugiausia įsigyja maisto papildus ir nereceptinius vaistus. Įdomu tai, kad nuotoline konsultacija pacientai nėra linkę naudotis, tačiau ją, kaip funkciją, vertina teigiamai. Vaistininkai, atvirkščiai, yra priešingos nuomonės, tačiau abi respondentų grupės sutinka, kad užsisakant vaistinius preparatus nuotoliniu būdu gali kilti nemažai problemų ir jų sprendimas gali būti sudėtingas.
2. Nuotolinio platinimo vaistinės, respondentų nuomone, turi nemažai plusų: padeda sutaupyti laiko ir finansų, suteikia prieigą neįgaliems ar sunkiai judantiems bei atokesnėse vietovėse gyvenantiems asmenims, užtikrina informacijos konfidencialumą, padeda išvengti oru plintančiu užkrečiamųjų ligų. Nepaisant visų šių privalumų, respondentai išskyrė ir nemažai nuotolinio platinimo vaistinių trūkumų: trūksta aiškesnio ir detalesnio informacijos apie vaistų vartojimą pateikimo, galimybės patikrinti vaistų ar augalinių preparatų suderinamumą, reikalingi įgūdžiai naudojantis informacinėmis technologijomis, o farmacinės paslaugos kokybės užtikrinimas gali būti gerokai sudėtingesnis ir prastesnės kokybės lyginant su tuo, kai konsultacija vykdoma gyvai.
3. Vertinant ateities perspektyvas galima teigti, jog vaistininkų ir pacientų priimtinesnį požiūrį į vaistų išdavimą nuotoliniu būdu, formuotų tolimesnis nuotolinio platinimo vaistinių išmaniųjų informacinių technologijų tobulinimas ir naujų, inovatyvių ir vaistininkams ir pacientams naudingų funkcijų įdiegimas (tokių kaip pranešimai, susiję su paciento receptais, ligos istorija, tyrimais bei geros kokybės paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko nuotolinio kontakto galimybės užtikrinimas).
4. Rekomendacija nuotolinio platinimo vaistinėms: Parengti spartesnį išmaniųjų, į vartotojo patogumą orientuotų, programinių funkcionalumų diegimą.
5. Rekomendacija vaistininkams: Aktyviai dalyvauti funkcionalumų kūrimo procese, kad tos naujovės būtų jiems kuo patogesnės ir galėtų užtikrinti sklandų ir kokybišką nuotolinį farmacinės paslaugos teikimą.

5. LITERATŪROS ŠARAŠAS

- [1] „ePharmacy Market“. <https://www.transparencymarketresearch.com/epharmacies-market.html> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [2] C. S. Long ir kt., „Online Pharmacies Selling Prescription Drugs: Systematic Review“, *Pharmacy*, t. 10, nr. 2, Art. nr. 2, bal. 2022, doi: 10.3390/pharmacy10020042.
- [3] „Substandard and falsified medical products“. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/substandard-and-falsified-medical-products> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [4] „V-1491 Dėl Siūlymo parduoti vaistinius preparatus gyventojams nuotoliniu būdu tvarkos aprašo patvirtinimo“. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/b5ce2350adf011e5b12fbb7dc920ee2c> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [5] „Statistics | Eurostat“. https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ISOC_EC_IBGS/default/table?lang=en&category=isoc.isoc_i.isoc_iec (žiūrėta 2023 m. vasario 24 d.).
- [6] A. Das ir A. Faxvaag, „What Influences Patient Participation in an Online Forum for Weight Loss Surgery? A Qualitative Case Study“, *Interactive Journal of Medical Research*, t. 3, nr. 1, p. e2847, vas. 2014, doi: 10.2196/ijmr.2847.
- [7] A. Fittler, R. G. Vida, M. Káplár, ir L. Botz, „Consumers Turning to the Internet Pharmacy Market: Cross-Sectional Study on the Frequency and Attitudes of Hungarian Patients Purchasing Medications Online“, *Journal of Medical Internet Research*, t. 20, nr. 8, p. e11115, rugpj. 2018, doi: 10.2196/11115.
- [8] A. C. Dacruz, V. N. Mokashi, S. R. Pai, ir D. Sreedhar, „The rise of E-pharmacy in India: Benefits, challenges, and the road ahead“, *Indian J Pharmacol*, t. 54, nr. 4, p. 282–291, 2022, doi: 10.4103/ijp.ijp_445_21.
- [9] N. Abanmy, „The extent of use of online pharmacies in Saudi Arabia“, *Saudi Pharm J*, t. 25, nr. 6, p. 891–899, rugs. 2017, doi: 10.1016/j.jsps.2017.02.001.
- [10] A. P. S. Gondim ir C. B. Falcão, „Evaluation of Brazilian online pharmacies“, *Rev. Saúde Pública*, t. 41, p. 297–300, bal. 2007, doi: 10.1590/S0034-89102007000200019.
- [11] A. A. Jairoun ir kt., „Online medication purchasing during the Covid-19 pandemic: A pilot study from the United Arab Emirates“, *Journal of Pharmaceutical Policy and Practice*, t. 14, nr. 1, p. 38, bal. 2021, doi: 10.1186/s40545-021-00320-z.
- [12] G. Orizio, A. Merla, P. Schulz, ir U. Gelatti, „Quality of Online Pharmacies and Websites Selling Prescription Drugs: A Systematic Review“, *Journal of medical Internet research*, t. 13, p. e74, rugs. 2011, doi: 10.2196/jmir.1795.
- [13] T. K. Mackey ir G. Nayyar, „Digital danger: a review of the global public health, patient safety and cybersecurity threats posed by illicit online pharmacies“, *British Medical Bulletin*, t. 118, nr. 1, p. 110–126, birž. 2016, doi: 10.1093/bmb/ldw016.
- [14] „Online Pharmacies - A Brief History - CareFirst Specialty Pharmacy’s Blog“. <https://www.cfspharmacy.pharmacy/blog/post/online-pharmacies-a-brief-history> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [15] „NABP | National Association of Boards of Pharmacy“. <https://nabp.pharmacy/> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [16] „Attitudes and behaviors regarding online pharmacies in the aftermath of COVID-19 pandemic: At the tipping point towards the new normal - PMC“. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9833114/> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).

- [17] „E. pirkėjai - Oficialiosios statistikos portalas“. <https://osp.stat.gov.lt/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2022/e-komercija/skaitmenine-ekonomika-ir-visuomene-lietuvoje-2022/e-komercija/e-pirkejai> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [18] „Vartotojui - tik saugūs ir efektyvūs vaistai! - Nuotolinio platinimo vaistinės“. <https://www.vvkt.lt/Nuotolinio-platinimo-vaistines> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [19] „X-709 Lietuvos Respublikos farmacijos įstatymas“. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FF33B3BF23DD/asr> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [20] „Vartotojui - tik saugūs ir efektyvūs vaistai! - Skubūs pranešimai apie nustatytus vaistų kokybės defektus“. <https://vvkt.lt/index.php?3297559548> (žiūrėta 2023 m. vasario 28 d.).
- [21] „The Viability of Online Pharmacies in COVID-19 Era in Korea - PMC“. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9808250/> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [22] „Regulating Online Pharmacies & Medicinal Product E-Commerce“, *ISPE | International Society for Pharmaceutical Engineering*, 2023 m. vasario 27 d. <https://ispe.org/pharmaceutical-engineering/november-december-2019/regulating-online-pharmacies-medicinal-product-e> (žiūrėta 2023 m. vasario 27 d.).
- [23] B. A. Liang ir T. MacKey, „Searching for Safety: Addressing Search Engine, Website, and Provider Accountability for Illicit Online Drug Sales“, *Am. J. Law. Med.*, t. 35, nr. 1, p. 125–184, kovo 2009, doi: 10.1177/009885880903500104.
- [24] „Accredited Digital Pharmacies“, *National Association of Boards of Pharmacy*. <https://nabp.pharmacy/programs/accreditations-inspections/digital-pharmacy/accredited-digital-pharmacies/> (žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.).
- [25] „Accredited Canadian and International Online Pharmacies“, *PharmacyChecker.com*. <https://www.pharmacychecker.com/accredited-online-pharmacies/> (žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.).
- [26] B. M. Alwon, G. Solomon, F. Hussain, ir D. J. Wright, „A detailed analysis of online pharmacy characteristics to inform safe usage by patients“, *International Journal of Clinical Pharmacy*, t. 37, nr. 1, p. 148–158, vas. 2015, doi: 10.1007/s11096-014-0056-1.
- [27] S. E. Boyd *ir kt.*, „Obtaining antibiotics online from within the UK: a cross-sectional study“, *J Antimicrob Chemother*, t. 72, nr. 5, p. 1521–1528, geg. 2017, doi: 10.1093/jac/dkx003.
- [28] „New mandatory logo for selling medicines online“, *GOV.UK*. <https://www.gov.uk/government/news/new-mandatory-logo-for-selling-medicines-online> (žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.).
- [29] „Internet pharmacy | General Pharmaceutical Council“. <https://www.pharmacyregulation.org/registration/internet-pharmacy> (žiūrėta 2023 m. vasario 25 d.).
- [30] B. M. Alwon, G. Solomon, F. Hussain, ir D. J. Wright, „A detailed analysis of online pharmacy characteristics to inform safe usage by patients“, *Int J Clin Pharm*, t. 37, nr. 1, p. 148–158, vas. 2015, doi: 10.1007/s11096-014-0056-1.
- [31] EMA, „Buying medicines online“, *European Medicines Agency*, 2018 m. rugsėjo 17 d. <https://www.ema.europa.eu/en/human-regulatory/overview/public-health-threats/falsified-medicines/buying-medicines-online> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [32] J. Kolář, „Zásilkový výdej léčiv – bezpečné léčivé přípravky z bezpečných zdrojů“.
- [33] D. Rozgonyi, „Online pharmacy in Hungary“, *bnt attorneys in CEE*, 2022 m. gruodžio 7 d. <https://bnt.eu/legal-news/online-pharmacy-in-hungary/> (žiūrėta 2023 m. kovo 11 d.).

- [34] „Pharmaceutical IP and competition law in Poland: overview“, *Practical Law*. [http://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-633-4005?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)\(amp;firstPage=true](http://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/3-633-4005?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)(amp;firstPage=true) (žiūrėta 2023 m. vasario 27 d.).
- [35] K. Neeraj, P. V. Priya, K. Venkatesh, ir J. Sharma, „REGULATIONS OF e-PHARMACY IN INDIA“, *World Journal of Pharmaceutical Research*, t. 8, nr. 13.
- [36] G. Satheesh, S. Puthean, ir V. Chaudhary, „E-pharmacies in India: Can they improve the pharmaceutical service delivery?“, *Journal of Global Health*, t. 10, nr. 1, p. 010301, birž. 2019, doi: 10.7189/jogh.10.010302.
- [37] R. Miller *ir kt.*, „When technology precedes regulation: the challenges and opportunities of e-pharmacy in low-income and middle-income countries“, *BMJ Glob Health*, t. 6, nr. 5, p. e005405, geg. 2021, doi: 10.1136/bmjgh-2021-005405.
- [38] A. Fittler, G. Bösze, ir L. Botz, „Evaluating Aspects of Online Medication Safety in Long-Term Follow-Up of 136 Internet Pharmacies: Illegal Rogue Online Pharmacies Flourish and Are Long-Lived“, *J Med Internet Res*, t. 15, nr. 9, p. e199, rugs. 2013, doi: 10.2196/jmir.2606.
- [39] C. D. Parikh, C. K. Desai, M. Kiritkumar Shah, ir V. R. Mishra, „An Evaluation of Online Pharmacies for Compliance to Regulatory Criteria and Price Variation of Listed Medicines“, *JYP*, t. 11, nr. 2, p. 207–212, geg. 2019, doi: 10.5530/jyp.2019.11.43.
- [40] D. Kumar, S. V., A. S. Keralli, N. Jawahar, ir Sujith Kumar. K., „Online Pharmacy- A Review on Major Pros and Cons“, *International Journal of Pharmaceutical Research (09752366)*, t. 12, nr. 3, p. 1175–1179, liep. 2020, doi: 10.31838/ijpr/2020.12.03.163.
- [41] R. Singh *ir kt.*, „STATUS OF E-PHARMACIES IN INDIA: A REVIEW“.
- [42] EMA, „Falsified medicines: overview“, *European Medicines Agency*, 2018 m. rugsėjo 17 d. <https://www.ema.europa.eu/en/human-regulatory/overview/public-health-threats/falsified-medicines-overview> (žiūrėta 2023 m. vasario 23 d.).
- [43] O. of the Commissioner, „How to Buy Medicines Safely From an Online Pharmacy“, *FDA*, lapkr. 2022, Žiūrėta: 2023 m. vasario 23 d. [Interaktyvus]. Adresas: <https://www.fda.gov/consumers/consumer-updates/how-buy-medicines-safely-online-pharmacy>
- [44] T. Mackey ir B. Liang, „Digital Iatrogenesis: Policy Advocacy to Prevent Patient Harm from Access to Dangerous Drugs Online“, *Harvard health policy review*, t. 14, p. 11–13, lapkr. 2014.
- [45] P. Albert Palmieri, L. T. Peterson, ir L. Bedoya Corazzo, „Technological Iatrogenesis: The Manifestation of Inadequate Organizational Planning and the Integration of Health Information Technology“, *Advances in Health Care Management*, J. A. Wolf, H. Hanson, M. J. Moir, L. Friedman, ir G. T. Savage, Sud., Emerald Group Publishing Limited, 2011, p. 287–312. doi: 10.1108/S1474-8231(2011)0000010023.
- [46] P. A. Palmieri, L. T. Peterson, ir E. W. Ford, „Technological iatrogenesis: New risks force heightened management awareness“, *J of Healthcare Risk Mgmt*, t. 27, nr. 4, p. 19–24, birž. 2007, doi: 10.1002/jhrm.5600270405.
- [47] G. Orizio *ir kt.*, „“Save 30% if you buy today”. Online pharmacies and the enhancement of peripheral thinking in consumers: ONLINE PHARMACIES AND THEIR PERSUASION STRATEGIES“, *Pharmacoepidem. Drug Safe.*, t. 19, nr. 9, p. 970–976, rugs. 2010, doi: 10.1002/pds.2007.
- [48] B. A. Liang ir T. K. Mackey, „Vaccine shortages and suspect online pharmacy sellers“, *Vaccine*, t. 30, nr. 2, p. 105–108, saus. 2012, doi: 10.1016/j.vaccine.2011.11.016.

- [49] B. A. Liang, T. K. Mackey, ir K. M. Lovett, „Illegal “No Prescription” Internet Access to Narrow Therapeutic Index Drugs“, *Clinical Therapeutics*, t. 35, nr. 5, p. 694–700, geg. 2013, doi: 10.1016/j.clinthera.2013.03.019.
- [50] B. A. Liang, T. K. Mackey, A. N. Archer-Hayes, ir L. M. Shinn, „Illicit online marketing of lorcaserin before DEA scheduling“, *Obesity*, t. 21, nr. 5, p. 861–864, 2013, doi: 10.1002/oby.20429.
- [51] M. A. A. Majumder *ir kt.*, „Antimicrobial Stewardship: Fighting Antimicrobial Resistance and Protecting Global Public Health“, *Infect Drug Resist*, t. 13, p. 4713–4738, gruodž. 2020, doi: 10.2147/IDR.S290835.
- [52] S. C. Davies, T. Fowler, J. Watson, D. M. Livermore, ir D. Walker, „Annual Report of the Chief Medical Officer: infection and the rise of antimicrobial resistance“, *The Lancet*, t. 381, nr. 9878, p. 1606–1609, geg. 2013, doi: 10.1016/S0140-6736(13)60604-2.
- [53] World Health Organization, *Global action plan on antimicrobial resistance*. Geneva: World Health Organization, 2015. Žiūrėta: 2023 m. vasario 25 d. [Interaktyvus]. Adresas: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/193736>

6. PRIEDAI

1 priedas. Pacientų anketa

Vaistininkų ir pacientų nuomonė apie vaistų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse

Gerb. Respondente,

Esu Vilniaus universiteto penkto kurso farmacijos studijų programos studentė Gabija Kairytė. Atlieku magistrinio darbo tyrimą, kurio metu siekiu išsiaiškinti vaistininkų ir pacientų nuomonę apie vaistų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse.

Kviečiu Jus prisidėti prie tyrimo atsakant į anketos klausimus. Anketos pildymas gali užtrukti iki 10 minučių.

Užtikrinu Jūsų atsakymų anonimiškumą. Pateikti atsakymai bus naudojami tik tyrimo tikslais.

Kilus klausimams rašykite el. pašto adresu: gabija.kairyte@mf.stud.vu.lt

Iš anksto dėkoju už skirtą laiką ir Jūsų atsakymus!

1. Jūsų lytis:
 - a) Moteris
 - b) Vyras
 - c) Kita
2. Jūsų amžius: (įrašykite)
3. Jūsų išsilavinimas:
 - a) Vidurinis
 - b) Profesinis
 - c) Aukštesnysis/Aukštasis
 - d) Nebaigtas aukštesnysis/aukštasis
4. Kaip dažnai naudojate nuotolinio platinimo vaistines?
 - a) Kelis kartus į savaitę
 - b) Kartą į savaitę
 - c) Kartą į mėnesį
 - d) Kartą į pusę metų
 - e) Kartą metuose ir rečiau
 - f) Nesinaudoju (pereikite prie 10 klausimo)

5. Jeigu naudojate nuotolinio platinimo vaistinėmis, įvertinkite nuotolinių vaistinių naudojimosi aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):

	1	2	3	4	5
Padedą sutaupyti laiko					
Suteikiamas privatumas, nėra socialinių dirgiklių					
Apsipirkimas galimas visą parą					
Suteikia prieigą atokesnėse vietovėse gyvenantiems žmonėms					
Galimas vaistų pristatymas į pageidaujamą vietą pageidaujamu laiku					
Platesnis asortimentas					
Didesnės nuolaidos/mažesnės kainos					
Įvairūs pasiūlymai, kurie nepateikiami fizinėse vaistinėse					
Nėra pavojaus užsikrėsti oru plintančiomis ligomis (pvz. gripas, COVID-19)					
Patogu negalią ar apribotą judėjimą dėl ligos turintiems asmenims					
Galimybė išvengti neigiamų emocijų perkant kai kuriuos „nepatogius“ vaistus (pvz.: narkotinius vaistinius preparatus)					

6. Kokias prekes dažniausiai įsigyjate nuotolinio platinimo vaistinėse?
- Receptiniai vaistai
 - Nereceptiniai vaistai
 - Maisto papildai
 - Higienos prekės
 - Medicinos priemonės
 - Dermatologinė kosmetika
7. Ar yra tekę naudotis nuotoline konsultacija su specialistu prieš įsigyjant vaistus internetu?
- Teke
 - Neteko
8. Kaip vertinate nuotolinę konsultaciją?
- Teigiamai
 - Neigiamai

9. Ar atsiimant užsakymą vaistinėje konsultuojatės dėl įsigytų prekių?

- a) Taip
- b) Ne

10. Jeigu nesinaudojate nuotolinio platinimo vaistinėmis, įvertinkite nuotolinių vaistinių nesinaudojimo aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):

	1	2	3	4	5
Vaistų įsigijimas internetu man neatrodo saugus dėl galimų elektroninių atakų					
Nesu įsitikinęs, jog įsigyjant vaistus internetu, mano privatumas yra užtikrinamas					
Trūksta įgūdžių naudojantis elektroniniais prietaisais (telefonu, kompiuteriu)					
Nepasitikiu internetine prekyba					
Per ilgas užsakymo laukimas					
Nesu linkęs (usi) konsultotis internetinėje erdvėje					
Sunku suprasti pateiktą informaciją					

11. Pažymėkite nuo vieno iki kelių problemų, kurios, Jūsų nuomone galėtų kilti įsigyjant vaistus nuotolinio platinimo vaistinėse:

- a) Netinkamas vaistų dozavimas
- b) Netinkamai parinkti vaistai
- c) Netinkamai suderinti vaistai
- d) Nenurodomos tikslios vartojimo instrukcijos, prasta suteiktos farmacinės paslaugos kokybė
- e) Neįsigilinama į informaciją, pateiktą pakuotės lapelyje
- f) Neracionalus vaistų vartojimas
- g) Vaistininkai ne visada iš karto pasiekiami internetu atsakyti į svarbius pacientų klausimus.
- h) Tikimybė, kad vaistai bus perkami nelicencijuotoje šiai veiklai įstaigoje

12. Ar rekomenduojate vaistinių preparatų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse (draugams, artimiesiems ir kt.)?

- a) Rekomenduoju
- b) Nerekomenduoju
- c) Neturiu nuomonės

13. Jūsų nuomone, ko trūksta nuotolinio platinimo vaistinėms? Įrašykite:

14. Kaip manote, ar receptinių vaistų išdavimas nuotoliu yra naudinga naujovė?

a) Taip

b) Ne

15. Pakomentuokite savo pasirinkimą:

16. Nurodykite jūsų nuomone svarbiausius veiksnius galinčius lemti, kad vaistų pardavimas nuotoliniu būdu ateityje taptų priimtinesnis. Įvertinkite veiksnius nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesvarbu; 2 – nesvarbu; 3 – vidutiniškai svarbu; 4 – svarbu; 5 – labai svarbu):

	1	2	3	4	5
Galimybė internetu peržiūrėti savo pirktų vaistų istoriją ar kitą informaciją apie savo sveikatą					
Atliktų finansinių operacijų ir pirktų vaistų istorijos slaptumo užtikrinimas					
Būtų užtikrintas garantuotas paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko kontaktas (t.y. kilus kokiems nors neišskumams vaistininkas farmacinės paslaugos suteikimo metu galėtų pasikonsultuoti su gydytoju)					
Pacientas turėtų daugiau informacijos apie vaistininką, kuris teikia farmacinę paslaugą (pvz.: nekiltų abejonių dėl vaistininko kompetencijos ar tai, kad paslaugą teikia farmakotechnikas)					
Būtų siūlomos tokios paslaugos ar prekės, kurios neprieinamos kontaktiniu būdu (pvz.: galimybė gauti daugiau informacijos apie etinių ir generinių vaistų savybių palyginimus ar vaistų, kurių negalima nusipirkti tradicinėje vaistinėje)					
Vaistininkams dirbantiems šioje srityje tai būtų patrauklus ir gerai apmokamas darbas, turintis aiškius pranašumus					
Būtų užtikrinta, kad transportavimo metu bus parinkta tinkama temperatūra					
Internetinis sveikatos būklės įvertinimas, atliekamas naudojant internetinį klausimyną, kuris padėtų priimti pacientui sprendimą dėl vaisto poreikio (aktualu norint išvengti neracionalaus nereceptinių vaistų vartojimo)					
Būtų atsiunčiamas pranešimas el. paštu, pranešantis apie besibaigiantį galioti receptą (toks priminimas pagerintų pacientų vaistų terapijos laikymasi)					

17. Įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinėse įsigyjamų vaistų aspektus:

	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Prastai	Labai prastai	Neturiu nuomonės
Kaina						
Kokybė						
Pristatymas						

2 priedas. Vaistininkų anketa

Vaistininkų ir pacientų nuomonė apie vaistų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse

Gerb. Respondente,

Esu Vilniaus universiteto penkto kurso farmacijos studijų programos studentė Gabija Kairytė. Atlieku magistrinio darbo tyrimą, kurio metu siekiu išsiaiškinti vaistininkų ir pacientų nuomonę apie vaistų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse.

Kviečiu Jus prisidėti prie tyrimo atsakant į anketos klausimus. Anketos pildymas gali užtrukti iki 5 minučių.

Užtikrinu Jūsų atsakymų anonimiškumą. Pateikti atsakymai bus naudojami tik tyrimo tikslais.

Kilus klausimams rašykite el. pašto adresu: gabija.kairyte@mf.stud.vu.lt

Iš anksto dėkoju už skirtą laiką ir Jūsų atsakymus!

1. Jūsų darbo stažas metais: (įrašykite)
2. Kokie veiksniai skatina pacientus vaistus pirkti nuotolinio platinimo vaistinėse? Įvertinkite nuotolinių vaistinių naudojimosi aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):

	1	2	3	4	5
Apsiperkant internetu sutaupoma laiko					
Konfidencialumas					
Galimybė apsipirkti visą parą					
Arti namų nėra vaistinės					
Prekių pristatymas į pageidaujamą vietą, namus					
Platesnis asortimentas					
Didesnės nuolaidos/mažesnės kainos					
Įvairūs pasiūlymai, kurie nepateikia fizinėse vaistinėse					
Baimė užsikrėsti ligomis					
Žmogus fiziškai nepajėgus atvykti į vaistinę					
Galimybė išvengti neigiamų emocijų perkant kai kuriuos „nepatogius“ vaistus (pvz., narkotinius vaistinius preparatus)					

3. Kokie veiksniai stabdo pacientus nuo vaistų įsigijimo internetu? Įvertinkite nuotolinių vaistinių nesinaudojimo aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):

	1	2	3	4	5
Susirūpinimas dėl asmeninės ir finansinės informacijos apsaugos					
Įgūdžių trūkumas naudojantis elektroniniais prietaisais (telefonas, kompiuteris)					
Nepasitikima internetine prekyba					
Per ilgas užsakymo laukimas					
Asmuo nelinkęs konsultuotis internetinėje erdvėje					
Perdaug informacijos ar sunkiai sekasi ją suprasti					

4. Pažymėkite nuo vieno iki kelių problemų, kurios, Jūsų nuomone galėtų kilti, jei pacientas įsigytų vaistus nuotolinio platinimo vaistinėse:
- Netinkamas vaistų dozavimas
 - Netinkamai parinkti vaistai
 - Netinkamai suderinti vaistai
 - Nenurodomos tikslios vartojimo instrukcijos, prasta suteiktos farmacinės paslaugos kokybė
 - Neįsigilinama į pakuotės lapelį
 - Neracionalus vaistų vartojimas
 - Nuotolinis farmacinės paslaugos teikimas yra nepatogus ar ne visiems priimtinas
 - Tikimybė, kad vaistai bus perkami nelicencijuotoje šiai veiklai įstaigoje
5. Kaip manote, ar virtuali konsultacija su specialistu yra tokia pat efektyvi, kaip reali?
6. Ne

- Taip

Pakomentuokite savo pasirinkimą:

7. Kaip manote, ar receptinių vaistų išdavimas nuotoliu yra naudinga naujovė?
- Taip
 - Ne

Pakomentuokite savo pasirinkimą:

8. Ar rekomenduojate vaistinių preparatų įsigijimą nuotolinio platinimo vaistinėse (draugams, artimiesiems ir kt.)?

- a) Rekomenduoju
- b) Nerekomenduoju
- c) Neturiu nuomonės

9. Nurodykite jūsų nuomone svarbiausius veiksnius galinčius lemti, kad vaistų pardavimas nuotoliniu būdu ateityje taptų priimtinesnis. Įvertinkite veiksnius nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesvarbu; 2 – nesvarbu; 3 – vidutiniškai svarbu; 4 – svarbu; 5 – labai svarbu):

	1	2	3	4	5
Galimybė pacientams internetu peržiūrėti savo pirktų vaistų istoriją ar kitą informaciją apie savo sveikatą					
Atliktų finansinių operacijų ir pirktų vaistų istorijos slaptumo užtikrinimas					
Būtų užtikrintas garantuotas paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko kontaktas (t.y. kilus kokiems nors neaiškumams vaistininkas farmacinės paslaugos suteikimo metu galėtų pasikonsultuoti su gydytoju)					
Pacientas turėtų daugiau informacijos apie vaistininką, kuris teikia farmacinę paslaugą (pvz.: nekiltų abejonų dėl vaistininko kompetencijos ar tai kad paslaugą teikia farmakotechnikas)					
Būtų siūlomos tokios paslaugos ar prekės, kurios neprieinamos kontaktiniu būdu (pvz.: galimybė gauti daugiau informacijos apie etinių ir generinių vaistų savybių palyginimus ar vaistų, kurių negalima nusipirkti tradicinėje vaistinėje)					
Vaistininkams dirbantiems šioje srityje tai būtų patrauklus ir gerai apmokamas darbas, turintis aiškius pranašumus					
Būtų užtikrinta, kad transportavimo metu bus parinkta tinkama temperatūra					
Internetinis sveikatos būklės įvertinimas, atliekamas naudojant internetinį klausimyną, kuris padėtų priimti pacientui sprendimą dėl vaisto poreikio (aktualu norint išvengti neracionalaus nereceptinių vaistų vartojimo)					
Būtų atsiunčiamas pranešimas el. paštu, pranešantis apie besibaigiantį galiojį receptą (toks priminimas pagerintų pacientų vaistų terapijos laikymąsi)					

10. Įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinėse įsigijamų vaistų aspektus:

	Labai gerai	Gerai	Vidutiniškai	Prastai	Labai prastai	Neturiu nuomonės
Kaina						
Kokybė						
Pristatymas						

3 priedas. Pilna vaistininkų nuomonės apie veiksnius, skatinančius pacientus apsipirkti nuotolinio platinimo vaistinėse, lentelė

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)
Kokie veiksniai skatina pacientus vaistus pirkti nuotolinio platinimo vaistinėse? Įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinių naudojimosi aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Apsiperkant internetu sutaupoma laiko	1	1,13%
		2	6,82%
		3	10,23%
		4	26,14%
		5	55,68%
	Konfidencialumas	1	5,68%
		2	15,91%
		3	20,45%
		4	27,28%
		5	30,68%
	Galimybė apsipirkti visą parą	1	3,41%
		2	4,55%
		3	11,36%
		4	21,59%
		5	59,09%
	Arti namų nėra vaistinės	1	15,90%
		2	17,05%
		3	17,05%
		4	25%
		5	25%
	Prekių pristatymas į pageidaujama vietą, namus	1	1,13%
		2	6,82%
		3	14,78%
		4	25%
		5	52,27%
	Platesnis asortimentas	1	9,09%
		2	4,55%
		3	13,64%
		4	25%
		5	47,72%
	Didesnės nuolaidos/mažesnės kainos	1	5,68%
		2	9,09%
		3	9,09%
4		14,78%	
5		61,36%	
Įvairūs pasiūlymai, kurie nepateikiami fizinėse vaistinėse	1	7,95%	
	2	9,09%	
	3	19,32%	
	4	20,45%	
	5	43,19%	
Baimė užsikrėsti ligomis	1	13	14,78%

		2	16	18,17%
		3	17	19,32%
		4	24	27,28%
		5	18	20,45%
		1	6	6,82%
	Žmogus fiziškai nepajėgus atvykti į vaistinę	2	5	5,68%
		3	13	14,78%
		4	26	29,53%
		5	38	43,19%
		1	15	17,05%
	Galimybė išvengti neigiamų emocijų perkant kai kuriuos „nepatogius“ vaistus (pvz.: narkotinius vaistinius preparatus)	2	18	20,45%
		3	19	21,59%
		4	19	21,59%
		5	17	19,32%
		1	15	17,05%

4 priedas. Pilna pacientų nuomonės apie veiksnius, skatinančius juos apsipirkti nuotolinio platinimo vaistinėse, lentelė

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)	
Jeigu naudojate nuotolinio platinimo vaistinėmis, įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinių naudojimosi aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Padeda sutaupyti laiko 92	1	3	3,27%
		2	-	-
		3	6	6,52%
		4	16	17,39%
		5	67	72,82%
	Suteikiamas privatumas, nėra socialinių dirgiklių 90	1	3	3,33%
		2	1	1,11%
		3	13	14,44%
		4	24	26,67%
		5	49	54,45%
	Apsipirkimas galimas visą parą 90	1	2	2,22%
		2	1	1,11%
		3	8	8,89%
		4	13	14,44%
		5	66	73,34%
	Suteikia prieigą atokesnėse vietovėse gyvenantiems žmonėms 91	1	2	2,20%
		2	1	1,10%
		3	12	13,18%
		4	24	26,37%
		5	52	57,14%
	Galimas vaistų pristatymas į pageidaujamą vietą pageidaujama laiku 88	1	-	-
		2	2	2,27%
		3	9	10,23%
		4	36	40,91%
		5	41	46,59%
	Platesnis asortimentas 90	1	1	1,11%
		2	1	1,11%
		3	16	17,78%
		4	25	27,78%
		5	47	52,22%
	Didesnės nuolaidos/mažesnės kainos 91	1	3	3,30%
		2	3	3,30%
		3	11	12,09%
4		17	18,68%	
5		57	62,63%	
Įvairūs pasiūlymai, kurie nepateikiami fizinėse vaistinėse 91	1	2	2,20%	
	2	5	5,49%	
	3	10	10,99%	
	4	22	24,18%	
	5	52	57,14%	

	Nėra pavojaus užsikrėsti oru plintančiomis ligomis (pvz. gripas, COVID-19) 90	1	1	1,11%
		2	1	1,11%
		3	8	8,89%
		4	24	26,67%
		5	56	62,22%
	Patogu negalią ar apribotą judėjimą dėl ligos turintiems asmenims 90	1	1	1,11%
		2	-	-
		3	10	11,11%
		4	17	18,89%
		5	62	68,89%
	Galimybė išvengti neigiamų emocijų perkant kai kuriuos „nepatogius“ vaistus (pvz.: narkotinius vaistinius preparatus) 90	1	2	2,22%
		2	2	2,22%
		3	16	17,78%
		4	28	31,11%
		5	42	46,67%

5 priedas. Pilna vaistinių nuomonės apie veiksnius, stabdančius pacientus nuo apsipirkimo nuotolinio platinimo vaistinėse, lentelė

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (vnt.)	Kiekis (proc.)
Kokie veiksniai stabdo pacientus nuo vaistų įsigijimo internetu? Įvertinkite nesinaudojimo nuotolinio platinimo vaistinėmis aspektais nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):	Susirūpinimas dėl asmeninės ir finansinės informacijos apsaugos	1	4,55%
		2	28,41%
		3	30,68%
		4	22,73%
		5	13,63%
	Įgūdžių trūkumas naudojantis elektroniniais prietaisais (telefonas, kompiuteris)	1	3,41%
		2	3,41%
		3	7,95%
		4	27,27%
		5	57,96%
	Nepasitikima internetine prekyba	1	3,41%
		2	12,5%
		3	29,53%
		4	31,83%
		5	22,73%
	Per ilgą užsakymo laukimą	1	3,41%
		2	20,45%
		3	28,41%
		4	29,53%
		5	18,2%
	Asmuo nelinkęs konsultuotis internetinėje erdvėje	1	2,27%
		2	7,95%
		3	17,05%
		4	37,5%
		5	35,23%
Pateikiama per daug informacijos ar sunkiai sekasi ją suprasti	1	2,27%	
	2	14,77%	
	3	21,6%	
	4	31,83%	
	5	29,53%	

6 priedas. Pilna pacientų nuomonės apie veiksnius, stabdančius juos nuo apsipirkimo nuotolinio platinimo vaistinėse, lentelė

Klausimas	Atsakymas	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)	
<p>Jeigu nesinaudojate nuotolinio platinimo vaistinėmis, įvertinkite nuotolinio platinimo vaistinėmis nesinaudojimo aspektus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesutinku; 2 – nesutinku; 3 – neturiu nuomonės; 4 – sutinku; 5 – visiškai sutinku):</p>	Vaistų įsigijimas internetu man neatrodo saugus dėl galimų elektroninių atakų 68	1	28	41,18%
		2	19	27,94%
		3	12	17,65%
		4	5	7,35%
		5	4	5,88%
	Nesu įsitikinęs, jog įsigyjant vaistus internetu, mano privatumas yra užtikrinamas 67	1	21	31,34%
		2	23	34,33%
		3	10	14,93%
		4	12	17,91%
		5	1	1,49%
	Trūksta įgūdžių naudojantis elektroniniais prietaisais (telefonu, kompiuteriu) 68	1	47	69,12%
		2	10	14,71%
		3	3	4,42%
		4	5	7,33%
		5	3	4,42%
	Nepasitikiu internetine prekyba 67	1	33	49,25%
		2	19	28,36%
		3	6	8,96%
		4	7	10,45%
		5	2	2,98%
	Per ilgas užsakymo laukimas 67	1	24	35,82%
		2	11	16,42%
		3	13	19,41%
		4	10	14,93%
		5	9	13,42%
	Nesu linkęs (usi) konsultuotis internetinėje erdvėje 70	1	14	20%
		2	14	20%
		3	15	21,43%
		4	17	24,29%
		5	10	14,28%
Sunku suprasti pateiktą informaciją 67	1	29	43,28%	
	2	16	23,88%	
	3	12	17,91%	
	4	7	10,45%	
	5	3	4,48%	

7 priedas. Pilna pacientų ir vaistininkų veiksmų, galinčių daryti įtaką priimtesniam požiūriui į vaistų platinimą nuotoliu, vertinimo lentelė

Klausimas	Atsakymas	PACIENTAI		VAISTININKAI		
		Kiekis (N)	Kiekis (proc.)	Kiekis (N)	Kiekis (proc.)	
Nurodykite Jūsų nuomone svarbiausius veiksmus, galinčius lemti, kad vaistų pardavimas nuotoliniu būdu ateityje taptų priimtinesnis. Įvertinkite veiksmus nuo 1 iki 5 (1 – visiškai nesvarbu; 2 – nesvarbu; 3 – vidutiniškai svarbu; 4 – svarbu; 5 – labai svarbu):	Galimybė pacientams internetu peržiūrėti savo pirktų vaistų istoriją ar kitą informaciją apie savo sveikatą	1	1	0,79%	3	3,41%
		2	5	3,97%	7	7,95%
		3	16	12,7%	17	19,32%
		4	36	28,57%	25	28,41%
		5	68	53,97%	36	40,91%
	Atliktų finansinių operacijų ir pirktų vaistų istorijos slaptumo užtikrinimas	1	3	2,38%	5	5,68%
		2	7	5,56%	4	4,54%
		3	17	13,49%	23	26,14%
		4	36	28,57%	23	26,14%
		5	63	50%	33	37,5%
	Būtų užtikrintas garantuotas paciento-gydytojo ir paciento-vaistininko kontaktas (t.y. kilus kokiems nors neaiškumams vaistininkas farmacinės paslaugos suteikimo metu galėtų pasikonsultuoti su gydytoju)	1	3	2,38%	2	2,27%
		2	3	2,38%	4	4,54%
		3	13	10,32%	17	19,32%
		4	36	28,57%	22	25%
		5	71	56,35%	43	48,87%
	Pacientas turėtų daugiau informacijos apie vaistininką, kuris teikia farmacinę paslaugą (pvz.: nekiltų abejonių dėl vaistininko kompetencijos ar tai kad paslaugą teikia farmakotechnikas)	1	5	3,97%	12	13,64%
		2	12	9,52%	13	14,77%
		3	19	15,08%	26	29,55%
		4	39	30,95%	20	22,72%
		5	51	40,48%	17	19,32%
	Būtų siūlomos tokios paslaugos ar prekės, kurios neprieinamos kontaktiniu būdu (pvz.: galimybė gauti daugiau informacijos apie etinių ir generinių vaistų savybių palyginimus ar vaistų, kurių negalima nusipirkti tradicinėje vaistinėje)	1	1	0,79%	3	3,41%
		2	13	10,32%	14	15,91%
		3	12	9,52%	22	25%
		4	47	37,30%	22	25%
		5	53	42,07%	27	30,68%
	Vaistininkams dirbantiems šioje srityje tai būtų patrauklus ir gerai	1	2	1,59%	6	6,82%
		2	6	4,76%	8	9,09%
		3	16	12,70%	23	26,14%
		4	41	32,54%	15	17,05%

	apmokamas darbas, turintis aiškius pranašumus	5	61	48,41%	36	40,90%
	Būtų užtikrinta, kad transportavimo metu bus parinkta tinkama temperatūra	1	2	1,59%	4	4,54%
		2	4	3,17%	6	6,82%
		3	19	15,08%	19	21,59%
		4	31	24,60%	17	19,32%
		5	70	55,56%	42	47,73%
	Internetinis sveikatos būklės įvertinimas, atliekamas naudojant internetinį klausimyną, kuris padėtų priimti pacientui sprendimą dėl vaisto poreikio (aktualu norint išvengti neracionalaus nereceptinių vaistų vartojimo)	1	8	6,35%	8	9,09%
		2	5	3,97%	11	12,5%
		3	17	13,49%	21	23,86%
		4	49	38,89%	18	20,45%
		5	47	37,30%	30	34,1%
	Būtų atsiunčiamas pranešimas el. paštu, pranešantis apie besibaigiantį galiojį receptą (toks priminimas pagerintų pacientų vaistų terapijos laikymąsį)	1	1	0,79%	3	3,41%
		2	6	4,76%	3	3,41%
		3	11	8,73%	13	14,77%
		4	37	29,37%	25	28,41%
		5	71	56,35%	44	50%